Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 58 (11856) | 1982 чылдың март 11, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

СОВЕТ-ФИНЛЯНД ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёвтуң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаазының ёзугаар Совет Эвилелинде албанның ажыл-херекчи аян-чоруун кылып келген Финляндия Республиканың Президентизи М. Койвисто-биле чугаалажыышкыннары март 9-та Кремльге болган.

Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң эгелээни, Финляндия-биле быжыг найырал, чаагай кожа-хелбээ болгаш кайы-даа талага ажыктыг калбак кады ажылдажылга дээш Совет Эвилели өскерлиш чок туржуп турарын Л. И. Брежнев чугаалажыышкыннар үезинде онзалап демдеглээн.

Президентилер Ю. К. Паасикиви биле У. Кекконенниң ажылдап кылганы даштыкы политиктиг угланыышкынны Финляндия чайгылыш чок уламчылаар, ында кол черни Найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында 1948 чылдың керээзинге үндезилээш, ССРЭ-биле харылзааларның бүгү талалыг хөгжүлдези ээлеп турар деп, М. Койвисто медеглээн.

Л. И. Брежнев биле М. Койвисто ийи чурттуң аразында харылзаалар хөгжүлдезин бедии-биле үнелээн. 1948 чылдың керээзи-биле тодаргайлаттынган болгаш сөөлгү чылдарда кады кылгаш, хүлээп алган документилерде бадыткаттынган, шугум Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның үр үелиг эрге-ажыктарынга тааржып, оларның аразынга найыралдың болгаш кады ажылдажылганың чайгылыш чок болгаш доктаамал хөгжүүрүн хандырып, совет-финлянд харылзааларны Европа политиказының кончуг боттуг фактору кылып турар деп, олар онзалап демдеглээн. ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында бүгү талалыг кады ажылдажылга янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принциптериниң үре-түңнелдиини, ол ышкаш Хельсинкиниң Түңнел актызының чүүлдерин херек кырында боттандырып турарының чырыткыланчак үлегер-чижээ-дир.

Садыг-экономиктиг, үлетпүр болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң болгаш ханыладырының 1995 чылга чедир күштүг үр хуусаалыг программазынга дүүштүр хөгжүп турар совет-финлянд садыг-экономиктиг чаңчылчаан харылзааларның улуг хемчээлдиин болгаш доктаамал өзүлделиин демдеглээн. Ийи чурттуң девискээринге улуг үлетпүр, энергетика болгаш өске-даа объектилерни тударынга калбак кады ажылдажылга кайызынга-даа ажыын чедирип турар.

Делегейниң чугула айтырыгларын көрүп тура, тайбынны камгалаарының болгаш дүшкүүрлүг чорукту улам ыңай чавырылдырарының, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырының, делегей харылзааларында туруп турар дүшкүүрелдиг чорукту чайладырының база күрүнелер аразынга дең эргелиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыгларынга хамаарыштыр ийи чурттуң туруш-бодалдарының дүгжүп турарын айыткан.

Удурланыштыр туржуруңче, боо-чепсекти улам эндере бүдүреринче угландыр Каттышкан Штаттарның, НАТО блоктуң чорудуп турар айыылдыг угланыышкынын база шериг талазы-биле дең кылдыр тургустунуп келген байдалды Европаның болгаш делегейниң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга каражалыг кылдыр үрээр дээр оралдажыышкыннарны Совет Эвилели шиитпирлиг буруу шаап турар деп, Л. И. Брежнев медеглээн. Кымның-даа айыыл чок чоруу куду көрдүнмес, Европада шеригниң удурланыштыр туржуп турарының деңнели кудулаан турар кылдыр айтырыгларны чугаалажыышкыннар столунга ынчалдыр шиитпирлээриниң аргазын дилеп тывар дээш ССРЭ туржуп турар.

Хельсинкиге нийти-европа чөвүлел хуралының эгелээни европейжи чорудулганы уламчылаарының чугулазын онзалап демдеглээн. Европага бүзүрежилгени болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының хемчеглериниң база чепсегленишкинни дүжүрериниң талазы-биле конференцияны чыылдырарының дугайында шиитпирни кииришитир Мадрид ужуражыышкыны таарымчалыг боттуг түңнелдер-биле доозулган турарын Л. И. Брежнев биле М. Койвисто деткип чугаалаан.

Европаның Соңгу чүгүнде байдалды чугаалажып тура, ол кавыга ядролуг чепсээ чок зонаны тургузарының дугайында Финляндияның сураглыг саналының чугулазын онзалап демдеглээн. Совет Эвилелиниң боттуг туружу ону херек кырынга боттандырып чорударынга чугула ужур-дузалыг деп, М. Койвисто демдеглээн.

Чугаалажыышкыннар найыралчы байдалга болгаш бот-боттарын билчиишкинниң ёзузунга эрткен.

(СЭТА).

МУРНУНДА ЧОРУП ТУРАРЛАР

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге байырлыг митинг

Күш-ажылчы коллектив бүрүзү бодунуң намдарлыг, бодунуң онзагай чүүлдерлиг. Ажыл-херектерге бурунгаар чүткүлдүг тура-соруг, чогаадыкчы инициатива, сорулгаларны шиитпирлээрин чаартыкчы ёзу-биле көөр—мурнакчыларның онза шылгарап турар демдектери ол. Беш чылдың бирги чылының түңнелдериниң ёзугаар Төрээн чурттуң бедик шаңналын— СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун чедип алдынгаан. ССРЭ-ниң УАЧД-зинде хүндүлелдиң Бүгү-эвилел самбыразында киир бижиткен коллективтер ындыг шылгараңнарлыг. Юбилейниң — ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының алдары дээш нептерээн социалистиг чарыштың бүгү киржикчилери мурнунда чоруп турарларга деңнежип турар.

Күш-ажылчы маргыжыышкынның чоруп турары чырыткыланчак болгаш хөй талалыг, ооң түңнелдери чурттуң кол делгелгезинде тода көргүстүнген. 1981 чылдың тиилекчилериниң— чурттуң улус ажыл-агыйының бүгү адырларының коллективтериниң алдары дээш ажылчы чоннар төлээлекчилериниң байырлыг митингизи март 9-та аңаа болган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң УАЧД-зиниң Кол комитединиң даргазы академик Г. И. Марчук митингини ажыткан. Чурттуң күш-ажылчы херектериниң чыл демдеглелинге алдарлыг арыннарны киир бижидип турар ындыг кижилерниң эрес-маадыр чорууң Төрээн чурт бедии-биле үнелеп турар деп, ол чугаалаан. Беш чылдың мурнакчыларының ачы-авыралын хүлээп көөрүнүң дээди хевирлериниң бирээзи коллективтерни Хүндүлелдиң Бүгү-эвилел самбыразынга киирери апарган. Ол күш-ажылчы коллективтер эвилелдешкен бүгү республикалардан кирген. Ленинградчыларның, Украинаның, Белоруссияның, Узбекистанның, эвилелдешкен өске-даа республикаларның ажылчы чоннарының хүлээлгелеринде шылгараң көргүзүглеринче онза кичээнгей салдынган. Ол чорук улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң нургулайында-ла интенсивтиг оруунче шилчиириниң дорт сорулгазы көдүрген СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге бүрүн дүгжүп турар. Мурнакчыларның кол сорулгазы бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын улам ыңай бедидеринче база угланган.

— Хүн бүрү кичээнгей болгаш сагыш салыышкыны дээш СЭКП Төп Комитединге, Леонид Ильич Брежневке кызыгаар чок өөрүп четтирген болгаш Төрээн чурттуң улам ыңайгы чечектелиишкининиң нүүрүнде аңаа шалыпчы, сорук кирген ажыл-ижиивис-биле харылаар бис—деп, «Кадыыр болгаш Маска» заводтуң термиктиг суугуларының ажылчыны Ю. А. Лимонов чугаалаан.— Амгы беш чылдың бирги чылының онаалдаларын бистиң бүдүрүлгениң коллективи алдарлыы-биле күүсеткен. Шынарының дээди категориялыг продукция сөөлгү үеде заводка үш ажыг катап өскени өөрүнчүг.

Көдээде социалистиг чарыштың хөгжүлдезиниң дугайын Москва областының Одинцово районунуң К. И. Макаров аттыг колхозунуң хову бригадазының бригадири Е. Г. Аброскина чугаалаан. Сөөлгү чылдарда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң темпилери онза өскенин ол демдеглээн. Капустаның болгаш картофельдиң доктаамал эки дүжүттерин ап турар бис. Келир чылын колхоз саар инек бүрүзүнден-не беш муң килограммдан хөй сүттү алырын планнап турар. Коллективтиң социал программазы база шиитпирлеттинип турар.

Чурттуң ажылчы чоннары ССРЭ-ниң 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышты улам калбаа нептередир, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр дээрзинге митингиниң киржикчилери бүзүрелин илергейлээн.

(СЭТА).

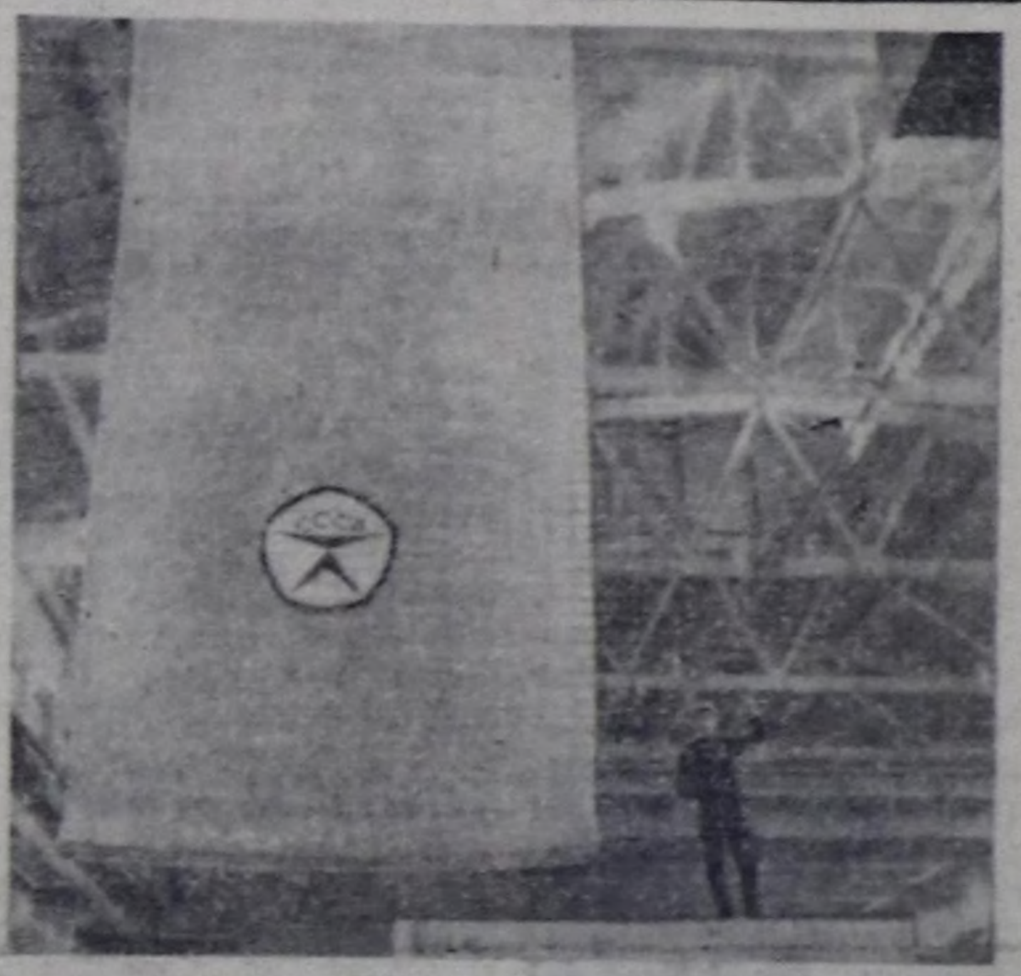

Бүдүрүлгениң курлавырларын дилеп тывар, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир, ажылдың шынарын болгаш ажыктыын бедидер талазы-биле улуг дуржулга Волгоградтың алюминий заводунда мөөңнеттинген.

Коллективтиң электриликтиг линзалар бүдүрер цегинде бүдүрүп турар алюминий шынар талазы-биле дээди категорияның деп үнелеттинген. Коммунистерниң эгелекчи саналын ёзугаар дыка хөй чаартылгаларны боттандырган. Фторлуг дус чүдүрер бункерлер ажыглалда кирген, алюминийниң улуг хемчээлдиг шуткуугларын кударының технологиязы шиңгээдип алдынган.

ЧУРУКТА: Волгоградтың алюминийниң шуптузунга Күрүнениң Шынар демдээн тывыскан.

Э. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа Финляндия Республиканың Президентизи М. Койвистога алдар кылдыр Кремльдиң Улуг ордузунга дүштеки шайлалга тургускан.

М. Койвистону үдеп чоруур кижилер шайлалгага ооң-биле кады келгеннер.

Совет таладан Л. И. Брежнев, Н. А. Тихонов, А. А. Громыко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарёв, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң күрүне комитеттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери шайлалгага келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги Президент!
Хүндүлүг финлянд аалчылар!
Эштер!

Москвага Президент дээрги Койвистога болгаш ооң-биле кады келген найыралдыг Финляндияның күрүне болгаш политиктиг ажылдакчыларынга, ажыл-ишчи бөлүктерниң төлээлекчилеринге чүректиң ханызындан изиг байыр чедирери биске өөрүнчүг-дүр.

Финляндия күрүнениң баштыңы болуп, даштыкы чуртка баштайгы аян-чорууңарны Совет Эвилелинге кылып келген-дир Силер, дээрги Президент. ССРЭ-биле харылзааларны Силерниң чуртуңарда үнелеп турары чугула ужур-дузалыг чорук кылдыр бо аян-чорукту санап турар бис. Финляндия-биле чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынны быжыглаарынче угланыышкын совет даштыкы политикада эң чугула, харын-даа онза черни ээлеп турар деп чугаалаар бодаан ийик мен.

Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге 1948 чылда ат салдынганы-биле бистиң чурттарывыстың аразынга харылзааларга эргилдениң болдунганы бүгү-нийтиге хүлээп көрдүнген. Бот-боттарының эргелерин болгаш эрге-ажыктарын бүрүн хүндүлежиринге, барымдаалап көөрүнге болгаш тайбыңны быжыглаар дугайында дем каттыштырган сагыш салыышкынга үндезилээш, боттарының харылзааларын тургузарын шиитпирлээн дең эргелиг чурттарның аразынга керээ кылдыр ону эң-не эгезинден бээр үнелээн.

Ындыг харылзаалар боттары-ла анаа тургустунуп келбээн. Ийи талалардан кылдынган, хөй чылдарда кылдынган хынамчалыг ажыл ол харылзааларны белеткээн. Ийи чурттарның удуртукчуларының доктаамал ужуражыышкыннары болгаш хуузунда харылзаалары аңаа чугула салыышкынны кииргениниң практика бадыткап турар. Москвага Силерниң келгениңер — ажыктыг болгаш чаагай ол чаңчылдың уламчылаашкыны-дыр.

Үе—а ол дээрге, эң дээре судья-дыр —ийи чурттарның аразынга харылзааларны быжыглаарын ынчаар көөрүнүң чаагай үре-түңнелдиин бадыткаан. Финляндияның тайбыңга ынак хамаарышпас политиказының үндезиннери ол чылдарда быжыккан. Бис аңаа сагыш-сеткилдиң ханызындан байыр чедирип турар бис.

Совет Эвилели Финляндияның нүүрүнде чаагай сеткилдиг, бүзүрелдиг кожалыг болуп турар. Финляндияга бистиң чуртувустуң чаагай сеткилдиг чөптүг харылзаалыынга ол бүзүрээн деп бодаар мен. Финляндияга бодунуң үзел-бодалдарын албадаарын, ооң иштики херектеринге холгаарлап киржирин Совет Эвилели кажан-даа оралдашпаан.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның улустарының аразынга бот-боттарын хүндүлежири болгаш бот-боттарынга идегежири доктаамал өзүп, быжыгып турар. А ол ышкаш ийи күрүнелерниң удуртукчуларының аразынга база ындыг болуп турары — оортан дудак чок чугула ужур-дузалыг.

Боттарының дең эргелиг кады ажылдажылгазындан ийи чурттар бүгү адырларга—экономикага, культурага, политикага эвээш эвес ажыктыг чүүлдерни ап келген болгаш алырын үргүлчүлеп турар.

Финляндияның сураглыг күрүне ажылдакчылары — президентилер Паасикиви болгаш Кекконен ол улуг түңнелдерни чедип алырынга уттундурбас салыышкыннарын кииргеннер.

Совет-финлянд харылзааларны янзы-бүрү социал системаларлыг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының эки үлегер-чижээ кылдыр болганчок-ла адап турар. Ол черле чугаажок шын-на болгай. Ол дээрге улуг күрүнениң болгаш аңаа деңнештир кээрге, ооң улуг эвес кожазының аразынга шын тургустунган эки харылзааларның база үлегер-чижээ-дир деп чүгле немеп каар бодаан ийик мен.

Силерниң-биле бистиң харылзааларывыстың үндезини болган чаагай эгелер делегейге улам-на калбаа-биле ажыглаттынган болза, бистиң өртемчейге дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш чөрүлдээлерниң одаглары дыка эвээш болган турар ийик.

Кариб бассейнде болгаш Төп Америкада байдалды чижек кылдыр ап көрээли. Ол байдал илдең-не чидигленип турар. Кубаның болгаш Никарагуаның адрезинге Вашингтондан мурнуку хевээр дыңналып турар кыжаныышкыннарны шиитпирлиг буруу шаап турар бис. Сальвадорнуң патриоттуг, хосталгага ынак күштерин базарын оралдашкан шериг хунтазының дерзии диктатуразының талазында АКШ-тың ол чурттуң иштики херектеринге холгаарлаашкынын сарыыл чок болгаш тайбынның херээнге кедергей айыылдыг деп санап турар бис.

Тайбынче болгаш айыыл чок чорукче ында орук бир күрүне бодунуң тура-соруун өске күрүнелерге дөгээрин дамчыштыр эвес, а бодунуң амыдыралын канчаар тургузарын чогумчалыг кылдыр чон бүрүзүнүң боду шиитпирлээр эргезин херек кырында хүндүлээрин дамчыштыр чедип алдынар дээрзинге ханызы-биле бүзүрээн бис. Никарагуаның чазааның чоокта чаа киирген тайбыңга ынак болгаш таарымчалыг саналдары чогум-на ол сорулгаларга дүгжүп турар деп санап турар бис.

Делегейниң ол районунда байдалга холбаштыр сагыш-сыраашкынны илергейлээн. Мексиканың президентизиниң чугаалааны чамдык идеялар база ындыг угланыышкынныг болуп турар. Кубаның болгаш Никарагуаның удуртукчулары ол идеяларны Төп Америкада дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче чүткүл кылдыр санап көргенин биске бүрүн билдингир. Ол чүткүл бүгү-нийти тайбыңның херээнге база ажыктыг болур ийик. Совет Эвилели—болуушкуннарның шак ынчаар хөгжүүрү дээш туржуп турар.

Дайынның болгаш тайбыңның айтырыгларынга Финляндия нейтралдыг эвес дээрзин билир бис, дээрги Президент. Ооң үнү делегей херектеринге эки дыңналып турар, ол дээрге тайбыңга ажыктыг, дайынга удур үн-дүр.

Чавырлыышкынның чорудулгазын уламчылаары дээш, шериг удур туржуушкунуң кызырары дээш, Европага айыыл чок чорукту болгаш тайбың кады ажылдажылганы быжыглаары дээш Совет Эвилелиниң идепкейлиг туржуп турарын билир болгай Силер.

Бо талазы-биле демниг хөделириниң аргалары бисте улуг болуп турар. Бистиң дипке айыыл чок чорукту быжыглаарынга чаа базымнарже орукту ажыдып болур Мадрид ужуражыышкынынга чаагай үре-түңнелдерни чедип алыр талазы-биле кужениишкиннерге дем каттыштырган хөделиишкиннеривис база бүрүн хамааржыр.

Совет-финлянд кады ажылдажылганы чаагай үре-түңнелдиг кылдыр улам ыңай хөгжүдеринге эки аргаларның барын Финляндияның Президентизи-биле бөгүнгү сапалоналдар солушканывыс бадыткап көргүскенин чугаамны доозуп тура онзалап демдеглээр бодаап мен.

Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразынга найырал, бот-боттарынга идегежир чорук болгаш кады ажылдажылга моон соңгаар-даа быжыгып база сайзырап турзун!

Финляндия Республиканың баштыңы Президент Мауно Койвистонуң кадыкшылы болгаш чедиишкиннери дээш!

Финляндиядан келген бистиң бүгү аалчыларывыстың кадыкшылы дээш!

М. Койвисто харыы сөс ап, чүве чугаалаан.

М. КОЙВИСТОНУҢ чугаазы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң дээрги Даргазы!

Эргим өңнүктер!

Финляндия Республиканың президентизиниң албан хүлээлгезин күүседип кирипкенимниң соонда дораан-на мээң Совет Эвилелинге албанның ажыл-херекчи аян-чоруумнуң эгелээни менээ онза өөрүшкүлүг боор турар. Мен ону бодунуң соңгу-барыын талазында кожазы-биле эки харылзааларны тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптеринге үндезилээш, Совет Эвилелиниң хүндүлеп көрүп турарының чаа илерээшкини кылдыр үнелеп көрүп турар мен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң дээрги Даргазы, Силерниң бодунарга эп-найыралчы ёзузунуң чалалгазы болгаш бисти маңаа Москвага кээривиске өөрүшкүлүг хүлээп алганы дээш бодумнуң хуумда болгаш мени үдеп чоруур кижилерниң өмүнээзинден ханызы-биле өөрүп четтиргенивисти илередип тур мен. Дээди Советтиң Президиумунуң дээрги Даргазы, Силерниң бодунар-биле, а ол ышкаш Силерниң эштериңер-биле ийи талалыг харылзааларның хөй-хөй айтырыгларының болгаш делегей байдалынга хамаарышкан айтырыгларның-даа талазы-биле беседалажыр аргалыг болганымга холбаштыр сеткил ханыышкынны медереп билип тур мен. Финляндия биле Совет Эвилелиниң удуртукчуларының аразынга ужуражыышкыннар, оларның чоруп турарының үезинде сеткилдиң ханызындан, ажык болгаш найыралдыг беседалар ийи чурттуң аразынга харылзааларны бистиң улустарывыстың чаагай чоруу дээш хөгжүдеринге улуг ажык-дузалыг салдарны чедирип турар. Сөөлгү чылдарда ындыг ужуражыышкыннарның ужур-дузазы доктаамал улгадып турар.

Финляндия бодунуң тайбыңга ынакшылдыг нейтралдыг политиказын ёзугаар бүгү чурттар-биле эки харылзааларны тударынче чүткүп турар. Бистиң даштыкы политиказывыстың ол үндезин боор турар угланыышкыны кожаларывыс — Совет Эвилелинге болгаш соңгу чүк чурттарынга хамаарыштыр онза улуг ужур-дузалыг болуп турар. Күрүне-ле бүрүзүнүң даштыкыдан айыыл чок чоруунга болгаш иштики ажыл-чорудулгазынга ооң эң чоок чурттар-биле харылзааларының кады ажылдажылгаже чүткүлге, бот-боттарынга идегежиринге болгаш хүндүлежиринге үндезилеттинген турары дыка чугула болгай.

Мээң мурнумдагы президентилер, Паасикиви биле Кекконен олар 1948 чылдың Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузаламчы дугайында керээге үндезилээш, бистиң чурттарывыстың аразынга харылзааларны бүгү талалыг хөгжүдерин кол чүүл кылдыр Финляндияның даштыкы политиктиг шугумун тургусканнар. Ол керээниң бодунуң бүгү-ле байдалдарында эң чугула чүүлдерин чайгылыш чокка хевээр арттырып турар. Ол Финляндияның болгаш Совет Эвилелиниң-даа амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Ол моон-биле 30 чылдың дургузунда бистиң харылзааларывысты быжыг болгаш дең-дески чорукка үндезилээш, хөгжүдериниң шынчы оруун айтып берип келген. Ол харылзааларны делегей политиказының конъюктурлуг чайгылыышкыннарындан хамаарылга чокка хевээр арттырып чорударынче чүткүлүн боттандырарынга баштайгы үндезинин ол керээ ийи чуртка тургузуп берген. Чогум-на ооң ачызынга бөгүн-даа бистиң харылзааларывыс ёзулуг үлегер-чижек боор турар-дыр. Мен моон-даа соңгаар ындыг болурунга ханызы-биле бүзүрээр мен. Финляндия мээң президентимниң албан-хүлээлгезинге турарым үеде-даа мээң мурнумда президент боор турган Ю. К. Паасикивиниң болгаш Урхо Кекконенниң айыткан оруу-биле чайгылыш чок чоруурун бодумнуң таламдан демдеглексеп каап тур мен.

Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразында харылзааларда бирги ужур-дузалыг чүүл чаңчыл ёзугаар экономиктиг харылзаалар боор турар. Совет Эвилели үргүлчүлелдиг үениң иштинде Финляндияның садыглажыр эң улуг чурту болуп турар. Ол ам-даа база-ла бистиң экспортувуска болгаш импортувуска-даа эң чугула черни ээлеп турар. Финляндия база-ла Совет Эвилелиниң барыын чүкте садыглажыр чурттарының кол бөлүүнде бодунуң туружун быжыглаан. Маңаа холбаштыр президент Урхо Кекконенниң бистиң чурттарывыстың аразынга экономиктиг харылзааларны чедиишкинниг хөгжүдеринге күрүне ажыл-чорудулгазының ужур-дузалыг болганын демдеглексеп каап тур мен. Сөөлгү чылдарда Совет Эвилели-биле бистиң садыывыстың элээн өскенин сеткил ханып демдеглеп турар бис. Эрткен чылын ийи чурттуң аразынга бараан саарылгазының нийти хемчээли 5 миллиард рубль четкен.

Бараан сайгарылгазының өзүп турар чоруу экономиктиг кады ажылдажылганың үр хуусаалыын херек кырында көргүзүп турар. Ол ооң-биле кады ийи таланың кереэлиг баазазы болгаш санажылганың клирингтиг—туда санажылга чок, солчуушкуннуг системазы садыгны калбартырынга таарымчалыг аргаларны тургузарын база көргүзүп турар.

Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразынга келир үеде экономиктиг харылзааларның кол-кол угланыышкыннарын 1977 чылда ат салдынган экономиктиг кады ажылдажылганың үр хуусаалыг программазында айыткан. 1980 чылда маңаа, Москвага, дээди деңнелге ат салдынган протокол ол программаны улам тодараткан болгаш ооң күштүг болур хуусаазын 1995 чылга чедир узаткан. Экономиктиг кады ажылдажылганы дең-дески, кайы-даа талага ажыктыг болгаш бодун бадыткаар кереэлиг үндезин-биле келир үеде-даа улам калбартып шыдаар бис дээрзинге идегеп турар мен.

Дээди Советтиң Президиумунуң дээрги Даргазы, делегей байдалының кандыг боор турары сагыш-сеткилдиң дүвүрээзинин болдуруп, улустар аразының айыыл чок чоруунуң болгаш тайбың кады ажылдажылганың-даа эрге-ажыктары дээш улуг күжениишкиннерни кылырын негеп турар. Боо-чепсекти эндере бүдүрүп үндүрерин күштелдирип турарының байдалдарында чавырлыышкынны болдурарынче катап эглир болгаш улустар аразынга бүзүрежиишкинни быжыглаары дээш болдунар-ла бүгү чүүлдерни ажыглаар ужурлуг бис. Дээди Советтиң Президиумунуң дээрги Даргазы, делегейге болгаш Европа-даа деңнелдеринге улуг күрүнелерниң аразынга чугаалажып, дугуржур чорукту камгалаары дээш Силерниң кылганынар эгелекчи саналдарыңарны бедии-биле үнелеп көрүп турар бис. Дүвүрээзинниг байдалдар туруза-даа, бот-боттарының аразынга бүзүрежиринге даянгаш, боо-чепсекти кызыгаарлаарының дугайында дугуржулгаларны чедип ап болур болгаш ооң-биле бүгү талаларның айыыл чок чоруун быжыглап болур деп бистер, финнер, бүзүреп көрүп турар бис.

Бистер мадрид ужуражыышкыннарының ажылын улуг идегел-биле болгаш ооң-биле кады шыңгыы сагыш салып хайгаарап турар бис. Мадридте таваржып турар бергелер шыңап-ла шыңгыы дээрзинге чигзиниг турбас. Ынчалза-даа ындыг байдалдарда-даа Финляндия өске-даа нейтралдыг болгаш кала-даа каттышпас чурттар-биле кады чугаалажыышкыннар бурунгаарлазын дээш кады ажылдаарынче чүткүп турар. Чүгле дугуржуушкуннар болгаш чөпшээрежиишкиннер аргазы-биле бот-боттарын билчир чорукту чедип ап болур.

Европада амгы байдалдарның үезинде бо диптиң соңгу чүгүнге турум болгаш чайгылыш чок чорукту камгалаарынче чүткүүрү онза чугула болуп турар. Ол чорук ук девискээрниң бүгү күрүнелериниң эрге-ажыктарынга дүгжүр деп билип турар кижи мен. Ындыг эрге-ажыктарны барымдаалааш, Соңгу чүктү ядролуг чепсек чок кылдыр хевээр тургузарын хандырарының бүгү талаларга таарымчалыг шиитпирлерин үндүрүп болурунга чигзиниг турбас. Дээрги Дарга, Силерниң маңаа холбаштыр чугаалаан идеяларыңарны Финляндияга улуг сонуургал-биле танышкан.

Дээди Советтиң Президиумунуң дээрги Даргазы, бодумнуң дашкамны бот-боттарывыстың аравыска бүзүрелдиң демдээ кылдыр Силерниң кадыкшылыңар болгаш хууда чедиишкиннер дээш, боттарының төөгүлүг юбилейин уткуп турар совет улустуң аас-кежии дээш база Финляндия биле Совет Эвилелиниң чаңчыл болган найыралы болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазы дээш көдүрерин күзеп тур мен!

• • •

Л. И. Брежневтиң болгаш М. Койвистонуң чугааларын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары үзе кирип турган.

Дүштеки шайлалга найыралдыг байдалга болуп эрткен.

(СЭТА).

Национально-
краеведческий
отдел

ЭКОНОМИКА КАМНАЛГАЛЫГ БОЛУР УЖУРЛУГ

МАТЕРИАЛ ХУМАГАЛАЛЫ — КОЛ ЧҮҮЛ ОЛ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Чиг-эт, одалга-энергетика болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны камнаар база чөп ажыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» чугула доктаалды үндүрген. Ында үлетпүрге, тудугга, кедээ ажыл-агыйга бүгү талалыг камналганы чедип алырының тодаргай программазы айыттынган. Бо доктаал тудугжуларга база дорт хамааржыр. Дилиг материалдарын, цементини, шилди, тудуг конструкцияларын болгаш өске-даа материалдыг курлавырларны камныг ажаап, чарыгдаарын ук доктаалда онзалап демдеглээни чүүлдүг.

Манаа хамаарыштыр бистиң чамдык тудуг объектилеринде материалдарны ажаап, чарыгдап турарында байдал ол доктаалдың негелделеринге дүүшпейн турарын миннир ужурлуг бис. Шынап-ла чамдык тудуг объектилеринге кижи чеде бергеш көөрге, ол-шыктап дошталган ийикпе, азы хар, довурак аразында холужа берген, сүстүнүп чыдар цементини, буступ, үрелип чыдар тууйбуларны, озалпалдыр чыгдынгаш хажып, долгаяра берген манзаларны, чазанылга кылыгларын, тудугга ажыглаттынмайн бракталган демир-бетон конструкцияларны, бок-довуракта чартык-чамдыызы хөмдүне берген чыдар металл кезектерин, арматура демирлерин, буступ калгылаан сонга шилдерин болгаш өске-даа үнелиг металлдарның ажыглалдан үнүп чыдарын кижи хараадавас аргажок.

Бо бүгү тудуг материалдарын хумагалаарынче кошкак кичээнгей угландырып турарын херечилеп турар. А шынында тудугларывыска ажыглаары-биле республика даштындан кирр сөөртүп ап турарывыс ховар материалдар кайы хөй. Чижээ: цемент, сонга шили, стеклевата, пластмасстан болгаш синтетиктиг, керамиктиг кылыглар, шывыглар, битум, демир, чес, шой, кан болгаш шаажаң материалдар дээш чүү чок дээр. Ындыг болганда үстүнде адаттынган материалдыг курлавырларны хумагалыг ажаап, шыңгыы норма-чижек ёзугаар камныг ажыглап, чарыгдаарын, чүгле тудугжулардан эвес, а бүгү чондан база негээр херек. Манаа хамаарыштыр чамдык чижектерни айтып көрейн.

Эрткен чылды сөөлзүредир дужаагандывыс Кызылдың № 3 школазынга мындыг таварылга болган. Кажан үшкү корпусту штукатур-малярларга дужаары-биле тудугнуң хамык сонгаларын шилдээш, чылыг киирер деп турувуста суббота, воскресенье таваржы берген. А понедельникте кээривиске, дыка хөй сонгаларның шилин рогатка-биле оя аткылап каапкан болган. Ам канчаар, бузук сонгаларны пластмасс саазыннар-биле дуглааш, хөй артык чарыгдал үндүрүп тургаш чылыдылга шугумун кожуп киирер ужурга таварыштывыс. Бо дээрге хейнүн күш-ажылдың үнелеп билбес ийи-чаңгыс тенек кижилерниң үүлгедиидир. База бир чижек. Ол-ла тудугга демир-бетон конструкциялар белдирлерин тудуш турарынга бирги сорттуң дилиг материалдары кончуг хөй хемчээлдиг ажыглаттынган. Ынчанмыже ол бүгү дилиг материалдарының артынчызының чогум кайнаар эстип бергенин бистер безин билбес турдувус. Херектиң ужуру болза, мурнунда тудугга чаңгыс бригада турувуста кандыг-бир кезекти бетоннааш, оон адырган дилиг материалдарын элээн каш катап ажыглап келдивис. Кажан ол школа тудуунче хөй бригадаларны мөөннеп, тудугну «штурмнап» эгелээнивис соолунде, байдал өскерилген. Чаа экелген бедик сорттуң дилиг материалдарындан хоорзаларны кылгаш, тургузу кылыр кезектерни бетоннааш, хоорзаларны катап камныг адыргаш, дараазында кезектерни бетоннаары-биле чыып каар. Оон оларывыс хевертен чиде бээр. Хүндүс-даа, дүне-даа ындыг турду. Моон түңнелинде дилиг материалдарынга кандыг-даа камналга чок болдувус. Цемент база ындыг байдалдыг чарыгдаттынып келгенинден 50 тонна хире карылгалыг үндүвүс. Бо бүгү чүүден болдунганыл?

Манаа харыы бодуун. Материалдарны кайы-хамаан чок чарыгдаар, кадагалаар талазы-биле тудугжуларның харысалгазының кошкаан ажыглап, чамдык кижилер хууда хереглелинге оорлаар чоруктуң хөй болуп турганы күзенчиг эвес түңнелдерге бистерни чедирген. Ынчанмыже школа тудуунга херектиг демир-бетон конструкцияларны өске чиик өртектиг кезектер, материалдар-биле солуп, депшилгелиг чаа аргаларны ажыглап тургаш, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 100 муң рубльге чиигеттивис. Моон соңгаар-даа эки чүүлдерни чедип алыр дээш экономиктиг хемчеглерни ап чорудар бис. Ындыг-даа болза, бистиң тудугларывыста экономиктиг көргүзүглерни улам бедидеринге моондактап турар хоочуураан четпестерни база айытса чогуур. Чижек кылдыр амгы үеде тудуг объектилеринге хүн бүрү кээп турар тудуг материалдарының шынарынче кичээнгейни углап көрээл. Амгы үеде тудуг-монтаж ажылдарының өртек-үнезин чиигедири, бедик шынарлыг тудуг материалдарын бүдүрүп, оларны долу ажыглаары — кол негелде ол. Ындыг болза-даа шынары куду продукциялар ам-даа бүдүртүнүп, тудугларда кээп турары хүннүң негелдезинге каапан-даа дүүшпес. Тудугжуларны дүвүредип турар чидиг айтырыг ол.

Чүгле эрткен чылын безин бистиң эргелел шынары куду болгаш күрүне стандартынга дүүшпес материалдарны ажыглааш, оларны эде кылырынга чээрби ажыг муң рубльдиң артык чарыгдалын үндүрген. Ажыы-биле чугаалаарга, ындыг когаралга таварышкан тудуг эргелели чүгле бистиң эвес болгай.

БАЙДАЛ мындыг турда-ла, шынары чавыс тудуг материалдары тудуг шөлдеринге ам-даа кээп турар. Чижээ, Кызылдың 13-кү микрорайонунда № 14 чуртталга бажыңының тудуунга СПТК8-60-15 марканың элээн каш дээвиир плиталарын экелген. Оларны 10—12 сантиметр кыскаладып каан болду. А херек кырында «Тудуг кезектери» комбинаттың техниктиг контроль килдизиниң харысалга чогу-биле СПТК8-59-15 марканың плиталарын ынчаар кылып кааны илерээн. Ооң соонда оларны солуурунга хөй үе үндүрген бис. Чамдык дээвиир плиталары ыргак-дагыр, узунун нормадан 6 см чедир кыскалатканындан мындыг байдалга бо хүннерде база таваржып турар бис. Ол ышкаш СБГУ-15, ПРТУ-22, 27, 31 маркаларның эжик, соңгалар кырының демир-бетон оргаларын бүдүрерин саададып турары-биле ПРУ маркалыг оргаларны ажыглап турарывыстан каъттар аразының сейниктиг бетон куржаанга ортумаа-биле бир каътка-ла 10 кубометр хире бараанныг бетонну нормадан ажыр чарыгдап тур бис. Тудугга төлевилел ёзугаар көрдүнген материалдарны чогуур үезинде бүдүрбес, четчелевес чоруктуң уржуу ындыг ышкажыл.

Ол ышкаш тудугнуң кол хлеви — тууйбуну алыыл. Кызылдың болгаш Элегес-Аксының тууйбу заводтары бистиң чагыгларывысты хүнде деңгүп-ле 50—60 хуу күүседип турар. Ол хиреде тууйбунуң шынары кончуг кудулаан. Ооң барык 50 хуузу, а чамдыкта 60—70 хуузу чедир өрттеттинмээн болгулаар. Ынчангаш бустуучал. Оларны кол ханаларга ажыглаарда чаңгыстап сорттап турун ажылдаар ужурга таваржып турар бис. Ындыг болганда, дашчы кижиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүң дугайын чугаалаан-даа херээ чок.

Бо чылдың эгезинден бистиң бригадавыс бригада керээзин чарып алгаш, ажылдап эгелээн. Ынчангаш кол кичээнгейивисти материалдарны чөп ажыглап тургаш, тудугну керээде көрдүнген хуусаазында чиик өртектиг, шынарлыг тудуп, ажыглалче кирерин бодап турар бис. Ажылдың шынарын экижидерин, материалдарны эки ажаап, чөп чарыгдаарын, ооң учёт-отчёдун шын тургузарын холга ап, кижи бүрүзүнүң материалдыг сонуургалын көдүрер сорулганы салган.

Орта моондактап турар чүүлдер база бар. Чижээ, февраль айда план ёзугаар 116 муң тууйбунуң орнунга 51 муңну берип, хереглеливистиң чүгле 43 хуузун хандырган. Бо дээрге бригада керээзи-биле ажылдап турар бригаданы материалдар-биле хандырарынга администрацияның кол кичээнгейге албайн турарының тодаргай херечизи-дир. Байдал мындыг турда бригада керээзиниң негелдезин ёзугаар тудугну хуусаазында эки шынарлыг доозуп, кылыры болдунмас. Ындыг болганда тудуг участогунуң удуртулгазы материалдыг хандырылганы улам экижидеринче чогуур кичээнгейни углаар ужурлуг.

АДАК сөзүнде чугаалаксап турарым четпес чүүл иштики өрээлдер айтыры. «Тудуг кезектери» комбинаттың гипс-шлак-биле иштики ханалар бүдүрер цеги ажылдавайн турар. Амгы үеде чуртталга тудугларының иштики ханаларын ындында-ла чедишпейн турар тууйбу-биле эптеп, хөй кижи болгаш техника күжүн чарыгдап турар бис. Бо чүгле тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн кудуладып турар эвес, а тудугнуң нормативтиг хуусаазын уладып, ооң өртек-үнезин улгаттырып турар. Ынчангаш бо айтырыгны дүрген үзе шиитпирлээр төлээзе, комбинаттың гипс-шлак-биле иштики ханалар бүдүрер цегиниң тудуун дүрген доозуп, тудугларны белен продукция-биле хандырар дээш комбинаттың дирекциязы, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиниң удуртукчулары боттуг хемчеглерни алыры күзенчиг.

Ч. ДОНГАК.

«Кызыл тудуг» эргелелинде бригадир, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

БОТТУГ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде чурттакчы чоннуң пенсия хандырылгазын улам ыңай экижидерин көрүп турар. Ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның назылааныының болгаш инвалид болганының пенсияларының, а ол ышкаш азыралдыкчызын оскунганының пенсиязының эң биче хемчээлин бедидер, колхозчуларның болгаш күрүне бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының социал хандырылгазының байдалын деңнештирер, ындыг профессияның болгаш мергежилдиң ажылдакчыларынга мурнунда доктааткан пенсияларның хемчээлин амгы үеде тыпсып турар пенсияларның хемчээлинге чоорту деңнештирер деп айтып турар.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1981 чылдың январь 22-де «Чурттакчы чоннуң социал хандырылгазын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» база «Уруглар ег-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер хемчеглер дугайында» доктаалдарны хүлээп алган. Ук доктаалдарга дүүштүр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Пенсияларның эң биче хемчээлин бедидер болгаш пенсия хандырылгазын экижидер өске-даа хемчеглер дугайында» база «Уруглар ег-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер хемчеглер дугайында» Чарлыктарны 1981 чылдың сентябрь 2-де хүлээп алган. Ол чугула хоойлужудулга актылары амыдыралда боттанган. Аңаа хамаарыштыр чугаалап тура, күш-ажыл стажы четче эвес иелерниң пенсия хандырылгазынга доктаап көрейн.

Долу эвес күш-ажыл стажтыг ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсияны чамдык негелделерни барымдаалап тургаш, четче эвес пенсияны тыпсып болурун хоойлужудулга көрүп турар.

Назы-хар талазы-биле эр кижилер ажылдап турган үезинде 60 хар четкенде, херээженнер 55 хар четкенде, дилег кылганнар 5 чылдан эвээш эвес ажылдаанда, пенсия тыпсырын дилеп кииреринниң бетинде олар 3 чыл ажылдаан болур болгаш ол үениң иштинде ажылга уауктелиишкин алды ай ашпас турар ужурлуг; пенсия тыпсыр дугайында дилег ук хамаатының ажылдап турган үезинде ийикпе, азы ажылды соксаткан соонда бир айдан ажыг эвес үеде киргенде.

Хөй уруглуг иелерге болгаш чажыңдан инвалид уруглуг иелерге ол негелделер 1981 чылдың ноябрь 1-ден эгелээш күш чок болган, ынчалзажок пенсия алыр дилег киирген хүнүнге чедир ниитизи-биле беш чылдан эвээш эвес ажылдаан турары болгаш 55 хар четкен турары эргежок чугула.

Беш болгаш оон-даа хөй уругларны божааш, оларны сес харлыынга чедир кижизиткен иелерни хөй уругларлыг ие деп санаар. Сес болгаш оон өрү хар-назылыг, бичиизинден инвалид болган уруглуг ие бичиизинден инвалид уругларлыг ие кылдыр санаттынар. Пенсия алыр эргениң тургузарынга уругларның иези-биле чурттап азы кайы үе иштинде чурттавайн турарлары (интернатка, уруглар бажыңынга школа-интернатка турганы) барымдаа чок. Ие эргезин казыткан херээженнерге үстүнде чиигелделер көрдүнген пенсияны тывыспас.

КАНДЫГ уругларны инвалид деп санаарыл? 16 харлыг болгаш оон өрү назылыгда оларны эмчи-күш-ажыл экспертиза комиссиязы бичиизинден-не бирги, ийиги бөлүктүң инвалидтери кылдыр санаанда, а 8-тен 16 хар чедир уруглар мелкөрүлде түңнелинде ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң бадылааны, бичиизинден инвалид болган 16 харга чедир алыр ужурлуг пособиезин ап болур эргени берип турар. Даңзыда көрдүнген аарыглар илереттинген болза, 8-тен 16 хар чедир ындыг уруглар база инвалид уруглар болур.

Моон-биле чергелештир долу эвес стажтыг иелерге пенсия тыпсырда үстүнде айыткан Даңзыда көрдүнген аарыгдан аараан турган 8-тен 16 хар чедир өлген уругларны база барымдаага алыр. Чажыңдан-на I азы II бөлүктүң инвалиди чораш, 16 хардан улуг назылыгда өлген уруглар база барымдаалаттынар. Чажыңдан инвалид болганы дээш уругнуң ап турган пособиезин оон иезинге долу эвес стажтыгда назылааны дээш пенсия тыпсырынга шаптык болбас ужурлуг.

Бо пенсияны тыпсырынга кандыг документилер негеттинерил?

Бажың эргелелиниң, чуртталга-ажыглал конторазының, кедээ черлерде чурттап турарларга кедээ Совет күүскомунуң шынзыдылгазы, уругларның төрүттүнгениниң дугайында херечилелдери. Инвалид уруглуг иелер уругларынга (8-тен 16 хар чедир) эмчиниң түңнелин, 16 хардан өрү назылыг инвалид уругларынга эмчи-эксперт комиссиязының шынзылгазын немей кожар.

Долу эвес ажыл стажтыгда назылааныының пенсиязының хемчээли ажыл төлевиринден болгаш ажылдың үргүлчүлелинден хамааржыр. Ынчалза-даа эң эвээш ажыл стажтыгда (беш чыл) пенсия, бир эвес ие негеттинер бүгү ажыл стажтыг болза, долу пенсияның дөрттүн бириниден эвээш болбас ужурлуг. Долу эвес пенсияны доктаадырда, ажылындан ангыда, иениң ниитиге ажыктыг ажыл-чорудулгазын — өөренип чораанын, шериг албанынга турганын база барымдаалаар.

ХӨЙ УРУГЛУГ ие азы инвалид уруглуг ие бир эвес азырадыкчызын чидиргени дээш, колхоз пенсиязын азы өлген шериг албанныгның ег-бүлези дээш пенсия ап турар, ынчалза-даа күрүне бүдүрүлгезинге долу эвес ажыл стажы бар болза, оон бодунга таарымчалыг болур болза, чаа дүрүмнү барымдаалаан назылааны дээш долу эвес пенсияже шилчип алыр эргелиг.

Иелерге долу эвес пенсияны оларның совхозтарга болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге ажылчыннар болуп ажылдап турганнарындан өскелеринге ажылдап турган үезинде төлевес.

1981 чылдың декабрь 1-ден эгелеп, бот иелерге пособиениң хемчээлин 20 рубль чедир улгаттырган болгаш хуусаазын узаткан. Бир эвес мурнунда бот ие пособиени уруу 12 хар четкиже ап турган болза, ам ону уруг 16 хар четкиже чедир төлээр, сургуул уругларга 18 харга чедир төлээр. Сургуул уругларга пособиени бир эвес олар стипендия албайн турар болза төлээр. Ону өөредилге чериниң шынзыдыы-биле чылда бир удаа бадыткаар.

Пособие тыпсырын баштай дилеп киирип турар иелер социал хандырылга килдизинге билдириишкин, паспортун, уругнуң төрүттүнгениниң дугайында херечилелин, уругнуң турар черинин (иези-биле кады бе, азы ангы бе) дугайында шынзыдылганы киирер. Бир эвес билдириишкинни кедээ Совет күүскомунга киирип турар болза, ындыг шынзыдылга негеттинмес. Оон ангыда уругнуң адазының дугайында медээни төрүттүнгениниң дугайында херечилелде киирген дээр дугайында ХБАБ-ның шынзыдылгазы база негеттинер.

12-ден 16 хар чедир уруглуг бот иелерге пособие төлээрин уламчылаарын ХБАБ-ның шынзыдыындан өске ол-ла документилер-биле чорудар. Бир эвес бот иениң уруу өөредилге черинде күрүнениң долу хандырылгазында турар болза, пособие төлевес. Бир эвес 16 хардан 18 хар чедир өөреникчи уруг стипендия албайн турар болза аңаа пособиени төлээр болгаш стипендия албайн турар дугайында өөредилге чери чылда бир удаа бадыткаар.

Бир эвес бот ие азыралдыкчызын чидиргени дээш пенсия ап турар азы уругнуң төрүттүнген адазындан алимент ап турар болза база уругну азырандыга берипкен болза, пособиени тыпспас болгаш төлевес.

А. ВЛАДИМИРОВА,

Тыва АССР-ниң социал хандырылга министриниң оралакчызы.

ЧУРУКЧУ А. Казанскийниң «Чаңгыс тонна газты камнап алырга — 2 000 метр пөс болур» деп плакады. «Плакат» дээр ном парлаар чер үндүрген.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭВЭЭШ ЭВЕС

Бо чылын Кызылдың үлетпүр бараанннар садыының бот-орулга-чарылгалыг № 7 бүдүрүлгезиниң ажылдакчылары 50 муң киловатт-шак электри энергиязын камнап алыр сорулганы салганнар. Олар сөглээн сөзүнге ээ болуп, ам безин үш муң киловатт-шак энергияны камнап алган.

Экономияның кол үндезиниң бүдүрүлгениң ажылчыннары боттары тургузуп алыр апаар. Ынчангаш электри курлавырларын камнаар дугайында чугаа среда санында аңаа болуп турар.

Контролёрлар эрткен чылын элээн каш удаа хыналданы чорутканнар. Оларның киирген саналы ёзугаар дыка хөй магазиннерге электри күжүн хөй чарыгдавас лампаларны аскан. Чырык рекламазының болгаш сигнализация лампазының ажылдаарының чурумун өскертип, аңаа камналга чедип алырының айтырыгларын шиитпирлээн. Шак ындыг үүрмек чүүлдерден улуг камналганы алган. Эрткен чылын 21 муң киловатт-шак электри энергиязын ол коллективтиң кежигүннери камнап алыр аргалыг болганнар.

Л. ФАТЕЕВ.

БОК-БИЛЕ КАДЫ

Экономика камналгалыг болур ужурлуг. Ол хүннүң чугула айтырыгларының бирээзи. Амыдыралчы ужур-дузаалыг бо айтырыгны үнелиг чиг-эт болур өңнүг металлды чыылдазынга хамаарыштыр чугаалажып көрээлиңер. Өңнүг металл аймаан чыып дужаары бүдүрүлге чорудулгазының планнарының даалгазынга дорт кирипшпезе-даа, улус ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүдеринге оон ажыы улуг.

Республиканың чамдык бүдүрүлгелериниң, организацияларының, албан черлериниң удуртукчулары бо үнелиг металлды чыпташ, хүлээп алыр пунктуга ону дужаарын ийиги черге айтырыы кылдыр көрүп турары чажыт эвес. Аңаа хамаарыштыр Тываның автотранспорт эргелелиниң № 1, 2, 3 АТБ-лерин ап болур. Адаттынган коллективтер өңнүг металлды чыып дужаарының талазы-биле эрткен чылдың планнын чүгле чартык кезиин дөңгүп күүсеткеннер. Оон кол чылдагааны — ажыл-агыйжы эвес чорукта. Ол дугайын тодаргай чижектер-биле көргүзээлиңер.

Эргижирен элээнинден ажыглаттынмас апарган поршеньнер, аккумуляторлар № 2 АТБ-ниң девискээринде чер санай октаттынган. Аңаа хамаарышкан актыны Красноярскиниң областар аразында бүдүрүлге-техниктиг эргелелдиң төлээзи А. А. Золотухин тургускан. Автобүдүрүлгениң удуртукчулары ону кулак дашты-биле эрттирип, кандыг-даа хемчегни албааннар.

— Шак ындыг ээ-харысалга чок чоруктуң мурнунга мен буруулуг ышкаш артым — деп, А. Золотухин чугаалады. Чамдык удуртукчуларның харысалга чогунуң уржуунда өңнүг металл дужаалдазының планы үстүп турар. Ону хүлээп алырының өртээн база өстүрүп каан. Эрткен чылда бир тонна коргулчуннуң хүлээп алыр өртээ 180 рубль турган болза, бо чылын 530 рубль чедир өстүрген, чаңгыс тонна аллюминийниң өртээ 140 рубль турганындан 200 рубль апарган. Чамдык өңнүг металлдарның хүлээп алыр өртээн ийи-үш катап улгаттырган. Ынчалза-даа өңнүг металл аймааның дужаалдазы багай чорул, эрткен айларның даалгалары күүсеттинмейн барган.

№ 3 автобүдүрүлгениң девискээринде поршеньнер, блоктар баштарын кара металлдар аразынга шыгжап турар. Оларның дашты ажыглаттынган үе-биле шыгтынган. № 3 АТБ чыл дургузунда 9 тонна өңнүг металл дужаар даалгазындан чүгле 300 килограмм өңнүг металлды дужаагаш, штрафка опаашкан. Штрафта айыттынган түңнү өңнүг металл дужаарының талазы-биле буруулуг кижилер эвес, а күрүне төлеп турар. Ынчангаш ол талазы-биле чамдык ажылдакчыларның ээ-харысалгазының үттүп турарының чылдагааны ында. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, Чадааның АТБ-ээ, Элегес-Аксының тууйбу заводу, «Тудуг кезектери» комбинат олар металл дужаарының планын доктаамал күүсетпейн келген.

Адаттынган коллективтерде өңнүг металл чыып дужаарының даалгазын күүседириниң аргазы бар бе? — деп, А. А. Золотухинден айтырарывыска, ол мынчаар харыылады:

— Бир эвес күзээр болза олар күүседиптер. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң девискээринде чес сыварылдактар, аккумулятор батареялары болгаш оон-даа өске өңнүг металл аймаа чер санай октаттынган чыдар. Оларны бок-биле кады үндүр сөөртүп турар таварылгалар бар.

Сельхозтехниканың Чадаанада каттыжыышкынында байдал оон-даа дора. Автомашиналар дугуйларын, тракторлар илчирбелерин бок-биле үндүр сөөртүп келген. Ындыг чижектиг ажыл-агыйжы эвес чоруктуң уржуундан республиканың бүдүрүлгелери, совхозтары эрткен чылын 10 тонна металл аймаан чедир дужаавааан.

Металл дужаалдазының даалгазын доктаамал күүседип келген коллективтер бар. Оларның санынга Сельхозтехниканың Самагалдайда каттыжыышкынын хамаарыштырып болур. Ук коллектив металлды чыып, дорбан ажаап турар. Ол талазы-биле хыналданы кылырга, № 1 автобүдүрүлге эрткен чылын цилиндрлер блогунуң ийи бажын, № 2, 3 АТБ-лер, оң болгаш сес санны дужаатаннар. Бир баштың деңзизи 14 килограмм болза, мындыг хемчээл хөй-хөй тонна металл дужаалдазының планынга улуг-ла өскерилгени тургуспас дээрзин билдингир. Бо үнелиг чиг-эт чер санай октаттына берген чыткаш, бок-биле кады үндүр сөөртүрүп турар. Чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчуларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан өңнүг металл аймаан чыып дужаарының даалгазын күүседир дээш дээштиг хемчеглерни ап чорударын үе негеп келген.

В. БАРМИН.

МОСКВА. Москваның «Изолятор» заводунуң коллективи эрткен чылдыы-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10 хуу бедидер деп шиитпирлээн. Чогум-на ооң түңнелинде кылып турар продукцияның хемчээлиниң немелде өзүлдезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип тургаш чедип алыр.

Амгы үеде «Изоляторнуң» цехтеринге бүгү продукцияны херек кырында холуг чокка дужаап турар апарган. Ол бүдүрүлге черинде кылыгларның 60 ажыг хуузун күрүнениң Шынар демдээ-биле үнелээн. Заводтуң ажылдакчылары чыл эгезинден бээр 30 тонна өңнүг, 50 тонна кара металлдарны, ол ышкаш 300 муң киловатт-шак ажыг электри энергиязын камнап алган.

Заводтуң продукциязы — масло долдуруглуг изоляторларны — чүгле бистиң чурттуң энергия тудугжуларынче эвес, харын база делегейниң 22 күрүнелеринче чорудуп турар.

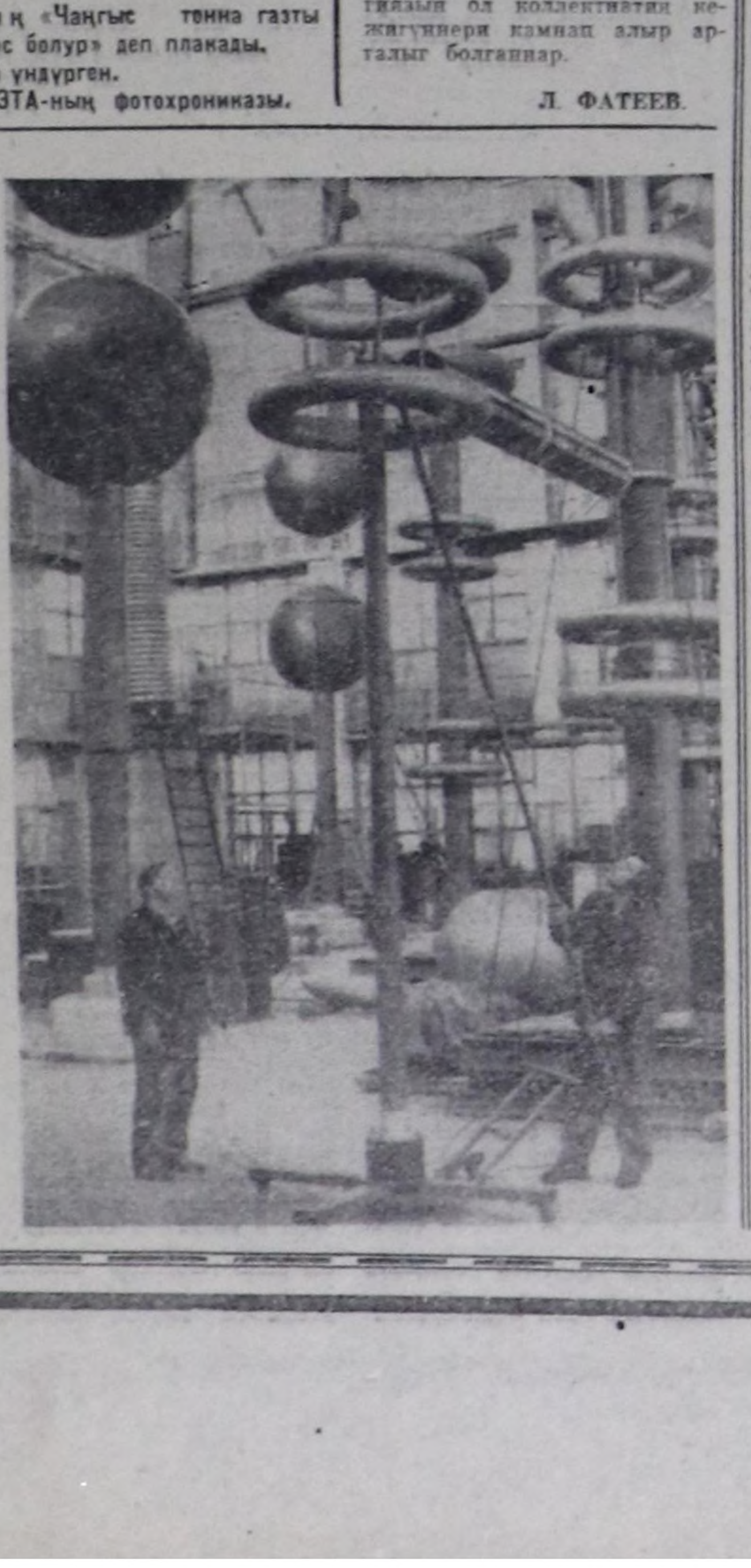

ЧУРУКТА: заводтуң бедик вольтулуг дериг-херекселдер лабораториязында чаа күчүлүг дерилгелерни шенээринге белеткеп турары.

В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

БЕДИДИП ТУРАР

Улуг-Хем районнуң совхоз бүрүзүнде кедээниң профтехучилищезиниң механизаторлар белеткээр болгаш оларның мергежилин бедидер салбырлары ажылдап турар. «Күш-ажылдың хостуу» совхозта механизаторларның мергежилин бедидериниң курузунда 1 болгаш II класс чедип алыры-биле 60 кижи, агроөөредилге бөлгүмүнде 50 болгаш зооветөөредилгезинде 205 кижи хаара тудтунган. «Найырал» совхозта 65 механизатор мергежилин бедидип, чер ажылының билиглерин өөренир бөлгүмде 25, зооветөөредилгезинде 318 кижи өөренип турар.

Районга кылып чорудар ажылдарның планын ёзугаар, кышкы үеде 75 механизаторну белеткээр ужурлуг. Аныяк кадрларны белеткээриниң болгаш мергежил бедидериниң курстарында катай 216 кижи өөренип турар.

Районнуң совхозтары кедээ ажыл-агый специалистериниң мергежилин чыл бүрүде бедидеринче кичээнгейни кошкатпайн келген. Эрткен чылын институттарга, техникумнарга болгаш Тываның мергежил бедидериниң школазынга 25 кижини өөреткен.

Н. ВАНЬКОВ.

ХАЙГЫЫЛЧЫЛАР ИЛЕРЕТКЕН

Мал чеминиң кадагалалы болгаш хумагалалы дээш харылап турар кижилерниң ээ-харысалга чок чорууидан «Есильский» совхоз дыка улуг когаралга таварышкан. Малдың өлүп хораар чоруу кевүдээн, ооң продуктулуу кызырылган.

Ол дээрге кол зоотехник В. Веревкинниң болгаш совхозтуң салбыр эргелекчизи В. Рольфтуң багай ажылдаанының түңнели-дир. Олар мал чемин болбаазыразып турарын контрольдаваанннар, транспорт конвейерлерге сагылга-чурум тургуспааннар база сигенде болгаш саванны төтчеглеп турганнар.

Районнуң улусчу контроль комитединиң үнүүшкүннүг хуралынга оларга шыңгыы донгулдааны бербишаан, бир айның шалыңын олардан тырткан. Совхоз директору И. Сытникке база хемчег хүлээткен.

Улусчу контрольдуң киржилгези оон-биле кызыгаарлаттынмаан. Саанчыларның болгаш малчыннарның саналдарын өөренип көргеш, малды кыштагладырының чаа аргазын ажылдап кылганнар. Ооң соонда кылган хыналдадан илерээни — фермада байдал экижээн.

Хову чер Тургайның он муң ажыг улусчу контролёрларының массалыг рейдилериниң кол сорулгазы — мал чеминиң ажыглалын экижидери. Малчыннар-биле кады олар малдың кыштаглап турарын контрольдавыышаан, курлавырларны дилеп тып, четпестерни эдип турарлар.

С. МАТАЕВ,
СЭТА-ның корр.
Аркалык.

Аныяктар — съездизинге

ХҮРЭЭЛЕҢИ ӨЗҮП ТУРАР

«Комсомолдуң XIX съездизинге — 19 шалыпчы неделя!» деп девиз-биле социалистиг чарыш Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынында калбарган. Ооң мурнуку одуруглапында аныяктар бүзүрелдиг-биле кирген.

Мурнакчы аныяктарның иштинден участок мастери Любовь Бараан, токарь Виталий Клименко, агрегатчылар Сергей Анчухин, Сергей Шумов оларны чоокта чаа комсомолчулар боттарының хүрээлеңинге хүлээп ап, идегелди көргүскен.

— Биске Совет Армиядан база ийи аныяк оолдар кээп, учётка немешкен. Ам бистиң бүдүрүлгеде 29 комсомолчу ажылдап турар — деп, ында комсомол организациязының секретары аныяк коммунист Александр Нелюбин чугаалап турар.

Чоокта чаа «Комсомолчу прожектор» отрядын тургускан. Ону инженер Валерий Бологов удуртуп, камналга, ажыл-агыйжы чорук дээш демиселге прожекторжуларны хаара тудуп эгелээн.

В. АЛЕКСЕЕВ.

КОМСОМОЛЧУЛАР МУРНУНДА

«ҮТКА 25 чылы» совхозта комсомолчу - аныктарның Арыскан СБФ-зи Улуг-Хемде мурнакчы ажылдыг коллективтерниң бирээзи. Ооң аныяктары Ленинчи комсомолдуң съездизин төлептиг уткуур дээш чарышка идепкейлиг хаара туттунган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, шынарын экижидерин чарыштың кол негелделери болдурган. Бо ажылды боттандырып, эки ажылдаарынга Долчанмаа Бадынам ышкаш дагдынныкчыларның арга-дуржулгазы аныяктарга үлегерлиг. Аныяк саанчылар Людмила Шивит-Дамба, Татьяна Моңгуш олар февральда 820-860 кг сүттү саггаан.

Фермада инектерниң кышка азыралынче, деңгилдезинче аныяктар улуг кичээнгейни салган. Саанчылар боттарының хостуг үелеринде кызыл-булуңга чыглып, лекция, беседаларны үргүлчү дыңнап турар.

Он бирги беш чылдың ийиги чылында арысканчылар сүт бүдүрер, ону күрүнеге садар талазы-биле бедиткен хүлээлгелерин күүседиринге бүзүрелдиглер.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргенинин демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле **шаңнаары болза:**

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Ксения Романовна **Афанасьева** — Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң автобаазазының техниги.

Антонина Гавриловна **Баранова** — республиканың божудулга бажыңының эмчизи.

Ефросинья Васильевна **Бедарева** — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң повары.

Афанасий Иванович **Богатов** — Кедээ ажыл-агый министерствозунуң чолаачызы.

Мария Ефимовна **Болотских** — республиканың туберкулёзка удур диспансериниң санитарказы.

Николай Павлович **Бондарев** — пиво заводунуң слесары.

Таисия Федоровна **Бухтуева** — аъш-чем барааннар садыының кол бухгалтериниң оралакчызы.

Екатерина Алексеевна **Валитова** — Чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң дуза чедирер тускайжыттынган бюрозунуң ажылчыны.

Мария Степановна **Верба** — судмедэкспертиза бюрозунуң санитарказы.

Василий Артемович **Вишуренко** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының өрүмнекчизи.

Кладвия Павловна **Горбунова** — «Тувфото» бүдүрүлге каттыжышкынының ажылчыны.

Федор Семенович **Делегодин** — пенсионер.

Анна Семеновна **Дервоедова** — республиканың божудулга бажыңының эмчизи.

Таисия Ивановна **Дряхлова** — Тываның электри четкилериниң котел цегиниң ажылчыны.

Афимья Васильевна **Зиновьева** — хоорайның иштики херектер килдизиниң таныыл чериниң контролёру.

Раиса Назаровна **Зырянова** — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжышкынының күш-ажыл болгаш шалың талазы-биле инженери.

Фанна Андроновна **Зырянова** — республиканың божудулга бажыңының акушерказы.

Геннадий Васильевич **Иванов** — Чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң чаагайжыдылга комбинадының столяры.

Николай Семенович **Иагагин** — Кызылдың тууйбу заводунуң одакчызы.

Анна Ильинична **Иконникова** — «Скотопром» трестиниң кол бухгалтери.

Пелагея Андреевна **Каспипева** — республиканың одаар чүүл садыгарар конторазының диспетчери.

Алексей Иванович **Киселев** — Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң транспорт бүдүрүлгезиниң ажыглал килдизиниң начальниги.

Зоя Яковлевна **Климас** — судмедэкспертиза бюрозунуң эмчи сестразы.

Клавдия Григорьевна **Князева** — № 9 магазинниң директору.

Маргарита Николаевна **Ковалёва** — республиканың божудулга бажыңының эмчизи.

Николай Акимович **Коваленко** — Садыг министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Сергей Глебович **Козлов** — геология-шинчилел экспедициязының өрүмнекчи мастери.

Анна Сергеевна **Кретова** — Тываның сүт комбинадының ажылчыны.

Зинаида Алексеевна **Кузьмина** — республиканың одаар чүүл садыгарар конторазының экспедитору.

Нина Андреевна **Кулипанова** — мебель фабриказының ажылчыны.

Валентина Васильевна **Курганская** — гидрометобсерваторияның улуг техник-метеорологу.

Анастасия Ивановна **Лобастова** — Кызыл хоорküүскомуунуң улус өөредилге килдизиниң № 7 ясли-садигиниң ажылчыны.

Любовь Васильевна **Мальцева** — республиканың туберкулезка удур диспансериниң санитарказы.

Мария Александровна **Мамонтова** — «Тыва кедээ тудуг» трестиниң автобаазазының газоэлектросварщиги.

Екатерина Ивановна **Мартемьянова** — республиканың божудулга бажыңының акушерказы.

Тамара Ивановна **Меньшикова** — Тываның автовокзалдар болгаш автостанциялар бүдүрүлге каттыжышкынының ажылчыны.

Амызаан Сундуевна **Мөнделе** — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң техажылчыны.

Антонина Максимовна **Обушная** — республиканың ном садыының конторазының четчелекчизи.

Зинаида Николаевна **Осипова** — хоорайның харылзаа белдириниң телефонизи.

Ксения Маркеловна **Парилова** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бухгалтери.

Анна Ивановна **Пирогова** — пенсионер.

Агафья Григорьевна **Полева** — хоорайның харылзаа белдириниң радиожудулга талазы-биле электромонтёру.

Анастасия Дмитриевна **Растащенова** — «Туваспабсбыттың» продукция талазы-биле эргелелиниң склад эргелекчизи.

Зинаида Аваакумовна **Романюк** — пенсионер.

Иван Михайлович **Рязанов** — кежээки ортумак № 1 школаның ажыл-агый эргелекчизи.

Лидия Григорьевна **Сарафанова** — республиканың божудулга бажыңының акушерказы.

Александра Аракчаевна **Сарыглар** — пенсионер.

Анастасия Николаевна **Сарыг-оол** — профессионал-техниктиг кооператив училищезиниң бүдүрүлге өөредилгезиниң улуг мастери.

Тамара Чымбадовна **Сат** — республиканың хөгжүм-шии театрының быжыкчы мастери.

Анна Ивановна **Свинцова** — партия обкомунуң техсекретары.

Татьяна Ивановна **Сильянова** — пиво заводунуң белен продукциязының мастери.

Нина Константиновна **Солодкова** — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң ажылчыны.

Александр Иосифович **Сысоев** — Тываның электри четкилериниң электромонтёру.

Татьяна Михайловна **Таранова** — хоорайның иштики херектер килдизиниң таныыл чериниң контролёру.

Ульяна Георгиевна **Тюнина** — республиканың ном садыының конторазының садыгжызы.

Надежда Карповна **Федяева** — пенсионер.

Василий Евсеевич **Фотисов** — пенсионер.

Валентина Павловна **Филимонова** — пенсионер.

Наталья Емельяновна **Шампурова** — ном садыының республика конторазының садыгжызы.

Виктор Дмитриевич **Широдушкин** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының партиязының начальниги.

(Уланчылыг).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ҮЗЕЛ-БОДАЛДАРНЫҢ БОЛГАШ ТУРУШТАРНЫҢ ЧАҢГЫС ААЙЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның Политбюрозу Польша Улус Республиканың партия-күрүне делегациязының Совет Эвилелинге албанның аян-чоруунуң, ПКАП ТК-ның Бирги секретары, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский баштаан польша делегацияның СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштаан совет делегация-биле ужуражышкынының болгаш чугаалажышкыннарының дугайында отчётту чугаалажып көрген.

Политбюро чугаалажышкыннарның түңнелин долузу-биле чүүлдүгзүнген болгаш оларның польша-совет харылзааларга улуг ужур-дузалыын база чугулазын онзалап айыткан деп, ПАП агентилелдиң ол хурал дугайында дыңнадыында демдеглээн. Совет удуртулганың болгаш Москваның хөй-ниитизиниң польша делегацияны чүректиң ханызындан изиг-биле уткуп хүлээп алганын аңаа демдеглээн. Ол аян-чорук ПКАП биле СЭКП-ниң аразында, ПУР биле ССРЭ-ниң аразында, поляк болгаш совет улустарның аразында социалистиг интернационализмниң, бот-боттарын хүндүлежириниң база деңн эргениң принциптеринге үндезилеттинген акы-дуңма найыралын болгаш кады ажылдажылгазын улам ынай хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга аажок улуг ужур-дузалыг болган деп айыттынган.

ПКАП ТК-ның Политбюрозу ССРЭ-биле найырал болгаш эвилел ПУР-нуң даштыкы политиказының кол шугуму боор артып турар деп демдеглээн. Польшаның болгаш Совет Эвилелин каттыштырып турар эвилелчи кады ажылдажылга социалистиг ийи күрүнеге болгаш оларның улустарынга чугула ужур-дузалыг, социалистиг күрүнелерниң дем каттыжылгазының күчү-күжүн база сырый эптиин быжыглаарынга дузалап, кызыгаарларның база Европага дайын соондагы байдалдың өскерилге чок быжыг болурунуң чугула чүүлү болуп турар.

Ол харылзааларның интернационалчы бүдүжүнүң чугула бадыткалы болза Польшаның улузунга кедергей берге үеде Совет Эвилелиниң көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар деткимчези болгаш дузаламчызы болур.

Польша-совет бүгү талалыг партия болгаш күрүне харылзааларының улам ынай хөгжүлдезинге аян-чоруктуң улуг ужур-дузазын Политбюро сеткил ханышкын-биле онзалап демдеглээн. Польшаның шиитпирлеринге хамаарыштыр совет таланың чогумчалыг билиишкинин, а ол ышкаш ПКАП-тың Каттышкан тараачын партия болгаш Демократтыг партия-биле кады социализмни камгалаар дээш, ниитилел-политиктиг база экономиктиг быжыгыышкын дээш ап чорудуп турар хемчеглеринге хамаарыштыр билиишкинни, Польшаның айтырыгларын эш Л. И. Брежневтиң бодунга кончуг чоок көргенин демдеглээн.

Онза ужур-дузалыг чүүл болза ССРЭ-ниң талазындан экономиктиг дузаламчы, ылангыя польша болгаш совет үлегпурнуң аразында кады ажылдажылганың чаа бедик деңнелин чедип алганы болур деп, дыңнадыгда чугаалап турар. Ол кады ажылдажылга болгаш дузаламчы эвес болза, а ол ышкаш акы-дуңма социалистиг чурттар-биле оон иштинде ЭДЧ шугуму-биле, кады хөделишкиннерни калбартпаан болза, Польшаның кризистен үнери болдунмас турган ийик.

ПКАП биле СЭКП-ниң кады ажылдажылгазының ханылаашкыны база улам ынай хөгжүлдези, акы-дуңма ийи партияның эки дуржулгазын ажыглаары чугула рольдуг болур деп ПКАП ТК-ның Политбюрозу онзалап айыткан. Ооң-биле чергелештир Москвага ужуражышкын база Польшаның болгаш Совет Эвилелиниң удуртукчуларының чугаалажышкыннары Польшаның делегейге туружун быжыглаарынга дузалыг болурунче кичээңгейни угландырган. Польша чааскаанзыргай эвес деп чүвени олар база катап бадыткаан, политиктиг ыйыдышкынның империалистиг кампаниязынга, экономиктиг базышкынга база пропагандисчи халдаашкыннарга ол таваржып келгенде, бодунуң илеңгелиг өннүктериниң болгаш эвилелчилериниң деткимчезинге болгаш дузаламчызынга даянып болур дээрзин бадыткаан.

Делегей байдалын үнелеп көөрүнге хамаарыштыр, ылаңгыя АКШ-тың удуртукчу бөлүктериниң политиказындан база империализмниң кедередип турары боо-чепсекти эндере бүдүрериниң үнүп турар тайбыңга кыжанышкынга хамаарыштыр Польшаның болгаш Совет Эвилелиниң үзел-бодалдарының база туруштарының долу чаңгыс аайын чугаалажышкыннар көргүскенин ПКАП ТК-ның Политбюрозу сеткил ханышкын-биле онзалап демдеглээн. Ол кыжанышкынга удур турушуунга СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң делегейге аттаары, күчү-күжү болгаш чайгылыш чок тайбыңга ынак политиказы төөгүлүг улуг рольду ойнап турар. Совет Эвилели-биле Варшава Керээзиниң киржикчилери бүгү күрүнелер-биле сырый кады ажылдап тургаш, бөмбүрзекке тайбыңны камгалаар дээш, чавырлыышкын дээш, делегейниң айыыл чок чоруу, деңн эргелиг хөгжүлде база кайы-кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылга дээш демиселге моон-даа соңгаар идепкейлиг киржир.

ВАРШАВА. (СЭТА). Маңаа Каттышкан тараачын партияның Кол комитединиң секретариадының хуралы болуп арткен, аңаа КТП КК-ның даргазы Р. Малиновский ПУР-нуң партия-күрүне делегациязының Москвага аян-чоруунуң түңнелдериниң дугайын дыңнаткан.

Ук аян-чорук Польшаның төөгүзүнде берге болгаш эргилделиг үеде болган деп, ол чугаалаан. Ол чорук ооң чугулазын болгаш ужур-дузазын тодаргайлап турар. Польша делегацияны Совет Эвилелинге кайгамчык чылыг болгаш чүректиң ханызындан хүлээп алган. Аян-чоруктуң түңнели болза чурттуң таварышкан кризизин ажып эртеринге дузалаар бүгү талалыг кады ажылдажылганы ханыладыры болгаш калбартыры болур. Москваже аян-чорук польша-совет кады ажылдажылгага чаа үе-чаданы ажыткан.

КТП КК-ның секретариады польша-совет чугаалажышкыннарны чүүлдүгзүнген болгаш оон түңнелдерин бедик-биле үнелээн.

Демократтыг партияның ТК-зының президиуму польша делегацияның Совет Эвилелинге аян-чоруунуң дугайында ДП ТК-ның даргазының отчётун дыңнап чугаалашкан.

Польша-совет харылзааларның улам ынай ханылап база быжыгып турарынга сеткил ханышкынын ДП ТК-ның президиуму илергейлээн. Советтер чурту-биле найыраа болгаш кады ажылдажылга Польшага үндезин ужур-дузалыг. Ол кады ажылдажылга база социалистиг интеграция — чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң чугула фактору деп, демократтыг партия санап турар.

Бодунуң өннүү болгаш эвилелчизи социалистиг Польшага Совет Эвилели деткимчени көргүзүп келген болгаш көргүзер деп Совет Эвилелиниң мелегелиин президиум онзалап сеткил ханышкыны-биле үткаан. Ол деткимче Европага тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң магадылалы-дыр деп, президиумнуң хуралынга демдеглээн.

Патриоттарның демисели

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Дерзии шериг хунтазынга удур чепсектиг демиселди эгелээн Сальвадорнуң патриоттуг күштери боттарының дайынчы чорудулгаларын сөөлгү үеде улам күштелдирген. Фарабундо Марти аттыг национал хосталга фронтузунуң дайынчылары чурттуң чөөн талакы девискээринде дөрт департаментилеринде байдалды контрольдап турар.

Санта-Ана департаментиде гидроэлектростанцияны патриоттар сандан үндүргенин партизаннарның радиостанциялары дыңнаткан.

Чурттуң мурнуу-барыын кезээнде чурттакчылыг элээн каш улуг суурларны партизаннар ээлеп алган.

ШЫҢГЫЫ ШҮГҮМЧҮЛЭЭН

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельгияга барып чораан Францияның премьер-министри П. Моруа «Ниити рыноктуң» штаб-квартиразынга парлалга конференциязын кылган болгаш АКШ-тың сан-хөө болгаш акша политиказын шыңгыы шүгүмчүлээн. АКШ-тың хөделишкиннери Барыын Европаның чурттарының экономиказынга улуг когаралды тавартырып, бүдүрүлгени кызырарынга, ажыл чоктарның санының өзеринге чедирип турар-дыр деп, ол чугаалаан.

ШИИТКЕЛ

КАИР. (СЭТА). Президент Садатты өлүрген дугайында херектиң талазы-биле суд чорудулгазы Египеттиң найысылалынга доозулган. Эрткен чылдың октябрь 6-да Каирге шериг парадының үезинде Садатты өлүрээнинге буруулуг кылдыр санаттыргаш, судка кирген 24 кижиниң иштинден 22 кижини буруулуг кылдыр дээди шериг трибуналы санаан. Садатты өлүрээнинге дорт киришкен дорт кижини, оларның аразында Египеттиң чепсектиг күштериниң лейтенантызы Халед Аль-Исламбулини, чажыт мусульман организацияның удуртукчузу Абдель Салям Фарагты шаажылап өлүрер кылдыр трибунал шииткен. Шаажылап өлүрер дээн шииткелди республиканың президентизи бадылаан соонда күштүг болур.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

Курлавырлар — ажыглалда

БУДАПЕШТ. Хендир бүдүрер талазы-биле Венгрияда эң улуг бүдүрүлге каттыжышкынының — «Будафлакстың» чаартыр талазы-биле ажылдарны чедиишкинниг доосан. Бүдүрүлге курлавырларын бүрүн ажыглаар талазы-биле чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның ажылдары маңаа шиитпирлиг рольду ойнаан. Чаартыкчы 500 ажыг саналдарны бүдүрүлгеге шиңгээдип ажыглааның түңнелинде «Будафлакс» бүдүрүлге каттыжышкынының чүгле эрткен чылын безин 10 миллион форинт акшаның арыг орулгазын алганын ол каттыжышкында социалистиг күш-ажыл бригадаларының чоокта чаа болган чөвүлел хуралынга демдеглээн.

Каттыжышкынның заводтарында амгы үеде 6 муң ажыг кижи, колдуунда херээженнер ажылдап турар. Оларның хөй нуруузу — социалистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннери. Ажылчыннарның чогаадыкчы инициативаларын администрация чери калбаа-биле деткип турар. Оларның саналдаан чаа чүүлдерни бүдүрүлгеге шиңгээдип нептереткен. Херээженнерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, таарымчалыг дыштанырынга чогумчалыг байдалдарны хандырып берген.

Кадыкшыл, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл

СОФИЯ. «Кадыкшыл, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл, чогаадыкчы узун назын» деп комплекстиг программаны Болгария Улус Республиканың Кадык камгалал министерствозу чогааткан болгаш амгы үеде боттандырып турар. Нептереңгей турган аарыгларны болдурбас сорулгаже улуг кичээңгейни амгы беш чылда угландырып турар. Сески беш чыл планының чылдарында 5,8 муң орунну чаа эмнелгелерни тудар, санаторийлерни, аптекаларны, поликлиникаларны немей ажыдар.

Сөөлгү он чылда кадык камгалалынга күрүнениң тускайлаан хөреңгилери 2,5 катап көвүдээн.

Чаа черлерни шиңгээдип алыр дээш

ХАНОЙ. Биньчитхиеп можунуң эвээш чурттакчылыг турган чаа черлерни шиңгээдип алыр дээш шимчээшкин Вьетнам социалистиг Республикада улам калбарган. Өске районнардан 150 муң тараачыннар ол можунуң девискээринде көжүп чеде берген.

Биньчитхиеп можу чурттуң ядыы облазы кылдыр санап турган. Вьетнамның соңгу болгаш мурнуу кезээниң ортаа арасында турар болганда, ол можу американ агрессиязындан дыка качыгдаан. Биньчитхиеп ырак эвес келир үеде Вьетнамның тараалаң районнарының бирээзи болур.

Кады ажылдажылга калбарган

УЛАН-БАТОР. Социализмниң акы-дуңма чурттары-биле улусчу Моолдуң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгазы МАР-ның чедиги беш чыл планының чылдарында улам калбарар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның социалистиг экономиктиг интеграциязының комплекстиг планында ол дугайын тодаргай айыткан.

Совет Эвилели-биле экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың чыл бүрүде улам-на калбарып турарын Моол Арат Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чанында даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле күрүне комитединге СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан. Ийи чурттарның аразынга кады ажылдажылганың эң чугула кол айтырыгларын 1981 чылдың августа эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Ю. Цеденбалдың аразынга Крымга болган найыралдыг ужуражышкының үезинде чугаалажып көрген.

Моолдуң улус ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылын хөгжүдер талазы-биле экономиктиг деткимчени МАР-га Совет Эвилели көргүзер. МАР-ның кедээ ажыл-агыйын 80 чылдарда хөгжүдерниң комплекстиг планын ажылдап кылырынга совет специалистер киржир.

Совет Эвилелиниң деткимчези-биле улус ажыл-агыйының 340 ажыг объектилерин төлевилээр болгаш тудар сорулга салдынган.

(СЭТА).

Сальвадорнуң патриотчу күштериниң демисели улам-на күштелип турар. Национал Хосталганың Фарабундо Марти аттыг Фронтузунуң отрядтары дайзынче дидим шавар халдаашкыннарны кылып, стратегия талазы-биле чугула черлерни ээлеп ап, чаа-чаа чурттакчылыг черлерни хостап турар.

ЧУРУКТА: сальвадор патриоттар тулчуушкуннар аразының бичии када чапсарының үезинде.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТРЭ-НИҢ ЧАЖЫТ ПЛАНЫ

МАНАГУА. (СЭТА). АКШ-тың төп разведка эргелелиниң болгаш Сальвадорнуң реаксылыг күштериниң белеткээни шериг эргилдези Төп Американың ол чуртунга чоокку үеде болур магат чок. Фарабундо Марти аттыг Национал хосталга фронтузунуң кол командылалының кежигүнү Хоакин Вильялобос тура халышкынның «Венсеремос» радиостанциязын дамчыштыр чугаазынга ол дугайын дыңнаткан.

Амгы шериг хунтазын эрге-чагыргага хевээр арттырарын чедип алыр дээн АКШ-тың оралдажышкыннары буурап турар. Чоңга удур дерзии үүлгедиглерни кылган хунтаның удуртукчуларын эрге-чагыргадан чайладырын АКШ-тың төп разведка эргелели чажыды-биле планнап турар. Сальвадор улустуң мурнунга бак сураглаан реаксылыг шериг кижилерин эрге-чагыргадан АКШ чайлаткаш, оларның орнунга өске кижилерни киирген, революстуг күштерге удур шавар халдаашкыннарны катап эгелээрин бодап турар.

Камгалал министри Гильермо Гарсианы болгаш кедергей барыын үзелдиг бөлүктерниң удуртукчузу Роберто Д'абуиссонну өлүрерин АКШ-тың төп разведка эргелелиниң чажыт планында айыткан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сальвадорда чагырыкчы хунтаның кежигүнү полковник Гутьеррес-биле АКШ-тың күрүне секретары А. Хейг ужурашкан дугайында «Нью-Йорк таймс» солун дыңнаткан. Ол ужуражышкынның эң-не чажыт байдалдыг болганын солун демдеглээн. Сальвадордан келген ол полковникти гараж дамчыштыр чажыт эжик-биле А. Хейгтиң кабинединге киирип келген. Ужуражышкынның түңнелдериниң дугайында кандыг-даа медээ чок.

МАНАГУА. (СЭТА). Сөөлгү медээлерни ёзугаар алырга, Сальвадорда шериг хунтазының удуртукчузу Дуарте «чажыт даалга-биле» Каттышкан Штаттарже далаштыг чорупкан. Төп разведка эргелелиниң белеткээн шериг эргилдезиниң планнары-биле Дуартениң далаштыг аян-чоруувун дорт холбаалыг болганын патриоттарның «Венсеремос» радиостанциязы айыткан.

АДА-ИЕЗИ КЫМНАРЫЛ?

Бо чылдың октябрь 14-те «Шынга» парлаттынган «Кара сагыш» деп эгелиг материалды номчааш, чонну чугаалажып-даа турарын база мээн хуумда бодалдарымны-даа илередиксеп, бо чагааны бижикседим.

Ындыг арааттаңныг, алыскак-чиксек, ажык-кончаа сүрер, күрүнениң-даа, чоннуң амы-хууда-даа өнчү-хөреңгизин оорлаар, дээрбедээр чорук, ол ышкаш дээрбедеп, үптеп тура күрүнениң өнчүзүн камгалап турган, ону хүлээнген кижилерни оттуг-даа, соок-даа чепсек-биле амы-тынынга чедери эң-не арын-нүүр, угаан-сарыыл чок, совет хамаатызы кижилерниң аразынга чыды-даа турбас ужурлуг үүлгедиг деп бодаар мен.

Ажы-биле чугаалаарга, Эрзинниң Нарын чурттуг Д. Чылбаккай бодунуң ажы-төлүн, аарыг-аржык өөнүң ээзин каапкаш, чүге мал сүре бергени ол? Ол бодунуң хамааты хүлээлгезин медерел билир, бодунуң төрээн совхозунга дузалап, оон садар малын дужаар черинге онча-менди чедирипкир дээш ажылдап чораан-дыр. Ындыг айыылдыг халапка таварышкаш, өг-бүлезинден, ажы-төлүнден мөңгеде чарлырын ол бодаваан болгай. Ынчалза-даа ол «Черле айыылдыг, канчап билир, чамдыкта кара сагыштыглар тургулаар» деп ылап-ла бодап чораан болгай.

Кем-херек үүлгедикчилериниң ада-иези кайдал? Кайы черде чурттап турарыл? Чүнү кылып турар хамаатыларыл? Ажы-төлүнүң кижизидилгезин канчаар көрүп чорааннарыл? Олары күрүнениң өнчү-хөреңгизинче келепип, октуг боозун шыгаап алгаш, белеткенип турда, чүнү көрүп турганыл? Бо талазы-биле тодаргай харыыны истелге органнары, номчукчуларга бистерге, солун дамчыштыр дыңнадыр боор деп идегээр-дир мен.

Ол ындыг-дыр. Амгы үеде бистиң партиявыс, чазаавыс бичии чаштарны, аныяк салгалды кара чажындан кырыыже чедир эки чурттазын, Төрээн чуртунга бараан болзун, оон четчелиишкиниң улам быжыглазын дээш, ону карак огу дег камгалазын дээш, хүн бүрүде оларның чаагай чурттаалгазы, угаан-медерели дээш ада сагыш салыышкынын кылып турар. Ада-иелер ажы-төлүн кижизиг кылдыр өстүрээн дээш, оларның эвээш-даа, хөй-даа ажы-төлүн өстүрүп, өөредип, бут кырынга кижизиг кижи, ёзулуг арыг, ак сеткилдиг хамааты кылыын дээш ие кижиге божуур мурнунун, божааның соонда төлевирлиг шөлээни, уругларын өстүреринге дузаламчыларны берип турарын кым-даа билир.

Ам чүл, ынчаш? Бо магалыг үеде чүү четпээнил, оорлаашкынны, үптээшкинни, хулиган чорукту, хамаатыларже халдаар чорукту чүге үүлгедип турары ол? Азы эмин эрттир азырал-тежээге чамдык назы четпээн-даа, улуг-даа кижилериниң бажы эттенгени ол бе? Бо талазы-биле база көөр болза эки деп бодаар мен.

Демги мал сүргеннерже халдааш, Д. Чылбаккайның амызынга четкен бөлүк оолдарда, оода оон баштыңчызында черле кижи мөзү чок дерзии кымга-даа билдингир. Күрүнениң малын камгалап, ону халаска чиижеңнеп чиирлерге бербес дээш, кызып, караңгы дүне туржуп турган Д. Чылбаккай болгаш оон өөрү ёзулуг совет кижилер ол-дур. Оорлар келирде чугаалыг, белүтлешкеш, ок-боону холга тудкааш келген-дир. Оон аар кем-херек чок. Олар харын назы четпээн дижик, ол херекти чиигетпес ужурлуг турган деп бодаар мен.

Бир чугаада Н. Монгуш үүлгеткен херекти араганың хайы деп бодап турар-дыр. Мен бодаарымга ол ындыг эвес. Олар элээр турган-ла мал сүрген улусту көргеш, ону былаар, үптээр, бербезе амы-тынынга чедер, боону кол чепсек кылыр деп дугурушкан деп бодаар мен. Үүлгедикчилер арагалап алгаш эвес, боттары элээр тургаш-ла ол үүлгедиин баш удур планнап алган деп бодаар мен. Ынчангаш ындыгларга ондаар кеземче шыңгыы болур ужурлуг деп бодал сагыштан ыравас боор-дур.

С. ТЮЛЮШ.

Пекинниң шпионнары

МАНИЛА. (СЭТА). Пекинге деткиткен болгаш чазанка удур чепсектиг дээрбечилер Филиппиннерге өлүрүкчү үүлгедиглерни калбартырып, чуртка сандаргай байдалды өөскүдерин планнап турган.

Пекинге деткиткен чажыт организацияга удур хемчеглерни Филиппиннерниң эрге-чагыргалары чоокта чаа боттандырган болгаш ол организацияның 20 ажыт удуртукчуларын болгаш активчилерин айыыл чок чорук органнары тудуп хоругдааның шериг командылалы дыңнаткан. Чурттуң чазаанга болгаш чер-черде эрге-чагыргаларга удур шериг болгаш политиктиг характерлиг калбак шавар халдаашкынның планын айыыл чок чорук органнары илереткен.

БАРЫЫН ГЕРМАНИЯГА СОҢГУЛДАЛАР

БОНН. (СЭТА). Барыын Германияның Шлезвиг-Гольштейн чериниң хоорайларынга болгаш общиналарынга коммуналдыг соңгулдалар болган. Хамаатыларның соңгулдага идепкейиниң чавызаанын ол соңгулдалар көргүскен. Соңгукчуларның 74 хуу хирези анаа киришкен. Ол дээрге 1978 чылда болган соңгулдаларга киришкенинден 4,5 хуу эвээш болуп турар.

ХДС партия соңгукчуларының бадылаашкыннарының 50,1 хуузун алдыпкан. Шлезвиг-Гольштейнниң хоорайларынга болгаш общиналарынга хөй кезиин бодунга хевээр арттырган. Боннуң чазак эвилелиниң составынга кирип турар Социал-демократтыг партияның төлээлекчилери бадылаашкыннарының 34,6 хуузун. Хостуг демократтыг партия—6,8 хуузун алган.

АВТОМАТТАР ШЫГААТТЫНГАНДА...

МАДРИД. (СЭТА). Автоматтар болгаш пулеметтар-биле шыгаап алган турда, «бүгү-ниити соңгулдазы» Гватемалага болган. 28 чыл бурунгаар шериг эргилдезиниң түңнелинде эрге-чагырганы ээлеп алган шериг диктатуразы американ империалистерниң деткимчези-биле чурттуң чонун чагырып, демократияны болгаш хамааты эргелерин амга чедир базып алган чорупп турар.

Чоңга удур бодунуң дерзии эрге-чагыргазын быжыглаар сорулга-биле шериг диктатуразы «бүгү-ниити соңгулдалары» дээр хоозун чүүлдү организастаан. Оон түңнелинде чурттуң президентизин, оралакчы президентизин, парламент кежигүннерин, эрге-чагырганың чер-чер органнарын «соңгаан». Чуртта соңгулда эргелиглерниң чүгле 30 хире хуузу «соңгулдаларга» киришкен болгаш олар боттарының тура-соруун дерзиң шаажылалдың үезинде хостуг илергейлеп шыдавааннар.

Спартакиаданың хүн демдеглели

КРАСНОЯРСК. (СЭТА-ның корр. В. Пименов, В. Трушков). Март 8-тиң хүнү херээжен спортчуларга байыр чедириишкиннери-биле эгелээн, чечектер-даа арбын болган. Улуг-Хемниң эриинде чыылган хоорайда спортчуларның хөй кезии херээженнер болганда ындыг болбас арга чок. Ол хүннү организакчылар дыштаныр кылдыр көрүп-даа каан болза, 10 километрге чаржыр хаакчылар үнүпкеннер.

Делегейниң болгаш Олимпий оюннарының хөй дакпыр чемпиону, Удмуртия чурттуг Галина Кулаковага ол хүн ийи дакпыр өөрүшкүнү эккелген. Ооң чурттуң чемпионаттарынга болгаш спартакиадаларга алган шаңналдары дөртен чедип турар. Амгы үеде күш-культура башкызы Кулакова сөөлгү он чылда херээжен спортчуларның шолбаннарының бирээзи болуп келген. Бо удаада ооң көргүзүү 37 минута 01,9 секунда болган. Делегейниң экс-чемпиону, Свердловск чурттуг Зинаида Амосова анаа 25,2 секунда четпейн барган. Хүлер медальды ленинградчы Раиса Гаврикова чаалап алган.

Олимпий чемпиону, делегейниң бирги черни дээш чоокта чаа болган маргылдаазының тиилекчизи Раиса Сметанина ол чарышка киришпээн.

Ол хүн эрткен хаак маргылдаазы онзагай чүүлдер чок эртип турган болза, эр улустуң ужуражылгазынга элдептиг болуушкун болган. Саратов чурттуг, 21 харлыг Михаил Тимофеев өскелерни мурнапкан. Ол ийи катап шенээш 2 минута 40,69 секунда көргүзүгнү чедип алган. Ол дээрге, аныяк спортчунуң эң улуг тиилелгези. Минскижи Игорь Юдин ийиги черни ээлээн, Москва чоогундан келген Владимир Андреев үш дугаары болган.

70 метр бедик трамплинден хаактыг шураарынга 21 харлыг Андрей Шакиров (Ленинград) спартакиаданың чемпиону болган. Ол ниитизи-биле 241,8 санны чаалап алган. Кировтан келген Игорь Моровзовка мөңгүн медаль онаашкан. Алма-Атаның төлээзи Владимир Черняев дөрт чыл мурнунда хүлер медаль чаалап алган болза, бо удаада база-ла ол шаңналын алган.

Спартакиаданың шаңналдарының он бирги комплектизин кежээ, орайтай бергенде, конькиге маңнаар спорттуң тиилекчилеринге тывыскан. 23 харлыг, ленинградчы Дмитрий Бочкарёв бо кышкы бүгү-эвилел оюннарының ийиги алдын медалын ынчан чаалап алган. Делегей чемпионадының мөңгүн шаңналының эдилекчизи болган Бочкарёв он километрге 14 минута 37,92 секунда көргүзүглүг болуп, тиилелгени чедип алганы ол. Сергей Березин (Горький область) биле Виталий Анкушев ийиги, үшкү черлерни үлешкеннер.

1500 метр черге элээдилерниң арасынга болган маргылдаага Михаил Братчиков (Тула область) 2 минута 02,77 секунда дургузунда эрткеш, тиилекчи болган.

Эр улустуң конькиге чаржыр маргылдаазы ооң-биле доозулган.

Белоруссиядан келген Александр Пектубаев ССРЭ-ниң Улустарының V кышкы спартакиадазының ийи хевиринге чемпионнаан. Ол 432,06 санны ап, тиилелгени чедип алган. Мөңгүн шаңналды Горький чурттуг Александр Майоров алган. Украинаның төлээзи Александр Просвирнин хүлер шаңналга төлептиг болган.

* * *

КРАСНОЯРСК. Март. 9. (СЭТА-ның тускай корр. В. Васильев, В. Трушков). Ленинградчылар дагга хаактаар Людмила Кедрина-Реус болгаш конькиге маңнаар Дмитрий Бочкарёв оларның соондарый ССРЭ-ниң Улустарының V кышкы спартакиадазының ийиги алдын медалын Хабаровск чурттуг Юрий Бурлаков чаалап алган. Ол хүнгү 15 километрге-даа, ооң мурнундагы 30 километрге-даа Ыракты Чөөн чүк чурттуг спортчуну эртер кижи чок болган. Ооң удурланыкчыларының арасынга алдарлыг чеди мастер, делегей клазының 16 спорт мастери турган. 15 километр черни ол 50 минута 27 секунда дургузунда эрткен.

Шыырак хаакчы Евгений Беляев (Ленинград) безин мөңгүн шаңнал чаалап алган турда, аныяк спортчу Анатолий Романовтуң хүлер медальга төлептиг болганы — кымның-даа манаваан тиилелге болган. Ол аныяк хаакчы чүгле 21 харлыг.

Бир чыл мурнунда-ла Романов элээдилер арасынга маргылдага киржип турган. Бо чылын ол эң тергиин спортчуларның санынга бир дугаар кирген. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бо спартакиада чаа-чаа аныяк талантыларны илередип эгелээн.

Хаак стадионундан ырак эвес черге биатлончулар күжүн шенежип эгелээннер. Олар 15 километр черге маргышканнар. 19 харлыг, Свердловск чурттуг Юрий Кашкаров ол орукту 50 минута 51,05 секундада эрткеш, тиилекчи болган. Ол аткан каразын чаңгысты-даа частаан.

Дивногорскиден Красноярскиге чедир шоолуг ырак эвес, машинаа-биле бир шак чоруур. Дивногорскижилер спортка тергиин ынак улус. Ынчангаш спартакиаданың аренааларынга хөй кезии оон келген.

Спартакиадага тиилекчи болган хаакчыларның арасында Дивногорскиниң төлээзи чок, ынчангаш олар Красноярскиниң спортчулары дээш «аарып» турарлар. Ол база чөп, Крайның шыырак хаакчылары белеткелин Дивногорскиге эрттирер болгай.

Дивногорскиден тергиин шыдыраачылар үнүп турар. Ында дөрт школачының бирээзиле ону ойнап билир. Чоокта чаа болган хоорай маргылдаазынга 600 өөреникчи киришкенин анаа чижек кылдыр адаарга четчир. Хоорайның шыдыраа клувунга делегей чемпиону Анатолий Карпов лекция-даа номчаан, чаңгыс угда ойнаан-даа, делегейниң экс-чемпионнары Михаил Ботвинник, Михаил Таль, ССРЭ-ниң ийи дакпыр чемпиону, Красноярск чурттуг Лев Псахис олар анаа аалдап чораан-нар.

Хоорайның спорт коллекциязында спартакиаданың шаңналдары амдызында чок. Ынчалза-даа олар спортту шаңнал дээш эвес, чоннуң кадыынга дээш ажыглап турар. Бо талазы-биле дивногорскижилерде чедиишкин улуг. Эрткен чылын ооң күш-культуржулары «Спорттуң болгаш кадыкшылдың хоорайы» деп ат дээш демисешкеш, Бүгү-эвилелге тускай шаңналды албышаан, бирги черни ээлээн.

Чүгле ГТО стартынга безин ооң чеди чурттакчызының бирээзи үнүп турар. Эрткен чылын ол хоорайга чүс ажыг маргылдаа болган. Анаа ийи муң беш чүс хире кижи ГТО-нуң хөрек демдээниң эдилекчилери болганнар.

Ленинградчы Евгений Беляев хаак спортунда сураглыг кижилерниң бирээзи. Ооң делегей болгаш чурт чемпионаттарынга, Олимпий оюннарынга чаалап алган шаңналдары дыка хөй. ССРЭ-ниң улустарының кышкы спартакиадаларынга безин ол ийи катап тиилекчи болган.

15 километр орукка тиилекчи болган дээш анаа мөңгүн шаңналды тывыскан. Ол шаңнал шынап-ла онзагай. Анаа Беляев дыка үр белеткенип келген, чоокта чаа-ла аарып тура безин белеткенип турган. Ол тиилелге анаа шынап-ла алдын өртектиг болган.

(СЭТА).

КОМСОМОЛ-ПРОФЭВИЛЕЛ КРОЗУ

Хаакка маңнаарынга комсомол-профэвилелдиң республика крозунуң түңнел маргылдаазы дыштаныр хүннерде Хербис даанга болуп эрткен. Бо кросс маргылдаазы массалыының талазы-биле бистиң республикада эң улуг. Бо удаада база ындыг болган, 24 командалардан 300 хире спортчулар хаак оруунче үнүп, боттарының бөлүктеринге тиилекчилерни илереткен. Тываның спортчулары ол старттарны ССРЭ-ниң Улустарының V кышкы спартакиадазынга болгаш ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVII съездизинге тураскаатканнар.

Маргылдааның байырлыг ажыдыышкынын эгелээн. Ооң кол судьязы В. С. Хопров хаакчылар маргылдаага киржиринге белениң республика крозунуң организастыг комитединиң даргазы, профоблчөвүлелдиң секретары С. Д. Кировка илеткээн.

Ол спортчуларга байыр чедирип, ук кроссту Тываның комсомолчулары болгаш аныяктары база хоочун спортчулар профэвилелдериниң XVII съездизинге тураскаадып турарын чугаалааш, кросста киржип келген спортчуларга партияның өндүр улуг пландарын, салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү бар күжүн угладдырарын күзээн.

Ооң соонда назы-хар, аңгы-аңгы бөлүктер аайы-биле солун маргылдаа эгелээн. Республиканың эң шыырак спортчулары бирги бөлүкке чарышканнар. Көрүкчүлерниң кичээнгейин ооң баштайгы хүнүнде эр улустуң 15 километрге чарыжы хаара туткан. Ындыг болбас арга чок. Ооң киржикчилериниң арасында Тываның шыырак дээн хаакчылары шупту чыглып келген.

Спортчулар хаак оруунче аразы 30 секунда болгаш-ла үнүп-ле турганнар. № 204 деп каан хаакчының старт алыр үези-даа келген. Ону кыйгырарга-даа чок. Чүгле үнер ужурлуг шагындан 40 секунда эрткенде ол стартка маңнап келгеш, хаак оруунче үнүпкен. Ол дээрге биатлонга ССРЭ-ниң спорт мастери, бо хемчээлге эң шыырак спортчуларның бирээзи Сергей Бабкин болган. Ынчангаш ол үнелиг секундаларын чидиргеш, чемпионнаар аргазы чок болган. А бирги черни Бай-Хаактан келген спорт мастеринге кандидат Виктор Золотухин чаалап алган.

Ийиги хүнүнде олар 20 километрге маңнааннар. Бо удаада Сергей Бабкин мастер адын бадыткап, бирги черни бүзүрелдии-биле ээлээн. А херээжен спортчуларның эң шыырак бирги бөлүүнге Хову-Аксының төлээзи Ирина Афонина баштайгы хүн 5 километрге, а ооң эртенинде 10 километрге тиилелгени чедип алган.

Элээди оолдарның 15, 20 километрге чарыжынга Бай-Хаакта уругларның спорт школазының өөреникчизи Олег Надинге чедер кижи чок болган. Ооң командада эжи Людмила Адаева база кымга-даа аштырбаан. Өске сөс-биле чугаалаарга эң шыырак — бирги бөлүкке Таңдының спортчулары-биле ачыр-дачыр маргыжыптар чаңгыс-даа команда чок болган. Олар команда талазы-биле бирги черни бүзүрелдии-биле ээлээннер.

Хар-назынының аайы-биле эң улуг — ГТО-нуң бешки чадазының киржикчилериниң арасынга республиканың хоочун хаакчылары Виктор Иргашев, Седип-оол Аракчаа, Эльвира Крынина болгаш өскелер-даа эки көргүзүглерни чедип алганнар.

Болуп эрткен маргылдааның эң улуг назылыг киржикчизи Кирилл Филимонович Шишигин болган. Ооң хары ам 62. Ынчалза-даа ол хаак оруунга бодундан 9-10 хар аныяк хаакчылардан бичии-даа дудак чок халып, үшкү шаңналдыг черни ээлээн.

Ийи хүн үргүлчүлээн солун маргылдааның түңнелинде тиилекчилер илерээн. Районнардан келген командаларның үшкү бөлүүнге ыракты Тожудан келген спортчулар бирги черни ээлээннер. Ол команданы СЭКП Тожу райкомунуң ийиги секретары Ч. А. Удумбара удуртуп чораан. Ол боду база бөлүүнге эң эки түңнелди чедип алгаш, чемпион атка төлептиг болган. Ук кросска Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем, Өвүр, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга районнардан төлээлер киришпээн.

Профэвилел ажылдакчыларының адырлар аайы-биле обкомнарының арасынга бөлүкке бирги черни кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң командазы тиилекчи болган. А медицина ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң спортчулары тиилекчиге каш-ла сан четпейн, ийиги черни алган.

Ортумак өөредилге черлериниң арасынга Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулдары эң хөй санны алгаш, чемпионнаан. Чадааннаның № 6 профессионал-техниктиг училищези — ийиги черлерни алганнар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: 5 биле 10 километрлерге чемпионнаан Л. Адаева; хоочун хаакчылар Д. Сат, А. Седип-оол болгаш Ч. Удумбара кросс маргылдаазының үезинде ужуражып, чугаалажып турары; маргылдаа үезинде.

ГРАФИК ЁЗУГААР

Су-Аксы суурну 15 агитквартирага хувааган. Агитквартира бүрүзүнге ада-иелер-биле өөреникчилерниң каттышкан хуралын чыылдырып турар. Хөй янзы ужуражылгалар, кичээлдер көрдүнген график ёзугаар эртип келген. Эрткен айда Бора-Тайга, Алдан-Маадыр суурларның херээженнер чөвүлелдериниң төлээлери-биле агитквартиралар төптеринге ужуражылгалар болгулаан, ажыктыг дуржулгаларын солушкан.

Культура бажыңынга «Ажык сеткил» деп кежээ эрттирген. Анаа аъш-чем делгелгезин, түс-түс агитквартираның хана солуннар үндүрүлгезин организастаан. Күш-ажылдың хоочуннары кежээге чаладып, ажыктыг сүмелерни бергилээн.

О. КАҢ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

ЧЫМЧАК СЕТКИЛ

Кыштың чыккылама соогу. Бажында чүгле чылыдыр одаан печканың оду хүүлээр. Е. А. Юртаева даштыгаа үнүп кээрге, долгандыр чүү-даа көзүлбес туман.

Ол эртен Евдокия Александровна база-ла өске бүгү эртеннерде ышкаш, Кызылдың «даг кырында» улуг эмнелгезинче далажыпкан. Ында ол 1954 чылдан эгелеп ажылдаан, ынчангаш чаңгыс коллективке ам таптыг-ла 27 чыл ажылдап турары ол.

Бо үениң дургузунда Евдокия Александровна Юртаева чеже аарыг кижиге бараан болбаан, чеже дөрбелчин метр шөлдүг шаланы арыглап аштаваан дээр. Ол коллективге болгаш аарыг кижилерниң арасында хүндүткелдиглерниң бирээзи. Ындыг бедик хүндүткелди Евдокия Александровна үр үениң иштинде ак сеткилдиг ажылы-биле, аарыг кижилерге ээлдек-эвилең чорууу-биле, аарыындан дүрген адырлып алзын дээш бүгү сеткилинден сагыш човап ажылдап чорууру-биле чедип алган. Бир эвес кижи ажылын эки кылып билир болза, кандыг-даа мергежил хүндүткелдиг дээрзи-ле шын. Ооң херечизи — кадыы баксыраашр, азы озал-ондакка таварышкаш эмчиге келген кижилерни үр чылдарда ие кижиниң чылыг холдары-биле азырап-карактап, олар сегип алгаш күш-ажылдың өөрүшкүзүнче дедир эргип келзин дээш үргүлчү сагыш салып ажылдап чоруур Евдокия Александровнаның шудургу ажылы, ооң хөй санныг шаңнал-мактаалдары.

— Ажылымга мырыңай чаңчыга берген мен, чамдыкта берге аарыг улустар келирге, оларга сагыш човаар дээш дүне безин орта удувайн баар чүве-ле болгай — деп, ол чугаалап олурду.

Аарыг улустар арасынга чоруп турда, ооң кылаштаары безин билдиртпес, оларның чүнү хереглеп чыдарын шимчээшкин бүрүзүнден, караның уундан-на эндевес. Ол кижи бүрүзүн сергедип, хей-аът киирип билир, чаа кезиишкин эрткен азы аар аарып турар кижилерге чугаалаар чылыг сөстү, солун чугааны ыяап-ла тып алган турар. Чамдыкта дайын шээлүнге болуп турган кандыг-бир маадырлыг чоруктар дугайында-даа төөгүп, азы ооң мурнунда кандыг берге аарыг, нарын кезиишкин эрткен кижилерниң, канчаар сегип чорутканын-даа сактып, аарыг кижилерге эмчиниң бүгү сүмелерин ол ёзугаар күүседирин бо-ла чагып орар.

Ажылдап эгелээниниң баштайгы үезинде Евдокия Александровна база-ла өске бүгү кижилер дег, чаа ажылынга чаңчыгып чадап шаг болган: эжик-даа хак кылдыр хаап-тар, шалаже сава-даа оскунуптар, суг-даа төптер. Ынчалза-даа ол улам кызымак ажылдап чораaш ажылының хыйн тып, мергежили улгадып, харын-даа эштеринге-даа, коллективтиң баштаар черинге-даа мактадып турар апарган.

Е. А. Юртаева аарыг кижиге кезиишкин чоруп турда-ла, ооң чыдар орнун эдип белеткээш, шалазын чуггаш, өрээлди агаарлаткаш, даашшимээн үндүрбес кылдыр өскелерге чагып каар чаңчылдыг. А аарыг кижини өрээлче киирип эккээрге, дораан-на орун чанында келир, дуза чедиреринге белен, бичии када-ла бодунуң ажаап турары аарыг кижилерни шалыпкын дүрген хайгаарап четтигиптер, эмчилерден кымга, кандыг дуза чедирзе экил деп чүвени баш удур айтырып ап турар. Бо үениң иштинде ооң ажылга озалдап келгениниң азы туруптум, чалгаарай-дыр мен деп турганын кым-даа дыңнап көрбээн.

Чылдар эрткен. Евдокия Александровнаның арнында оңгаар-дескээр кежип чоргулай бергилээн сыгыглар көстүп келгилээн. Ынчалза-даа ооң чымчак сеткили, кижилерге дузааргак чаңчылы биеэ хевээр арткан.

Чоң мурнунга үр үениң иштинде ак сеткилдиг ажылдап келген күш-ажылдың хоочунун ийи чыл бурунгаар коллектив кежигүннери дүрүм ёзугаар дыштанылгаже үдээн, ынчалза-даа Евдокия Александровна ажыл чок олуруп шыдавас-тыр мен дээш катап чедип келген. Шынап-ла Дуся угбайның сагыш човангыр аажы-чаңы ол улуг, найыралдыг коллективке база-ла эргежок чугула болганы шын боор. Е. А. Юртаева ам-даа аныяк чалыы чылдарында ышкаш кызымак ажылдап, шаңнадып-мактадып, аарыг кижилерниң ажаалда-хайгааралынче онза кичээнгейни салып, бодунуң харылап турар участогунда негелдеге дүүштүр ажылдап турар.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

«ЧЕТТИРДИМ» ДЕП СӨГЛЕП ЧОРУУР

Өөреникчилерден негелдези улуг, чолдаксымаар дурт-сынныг аныяк оол — ынчангы чеди чыл школазының директору Василий Опаевич Өлчей турган. Чер тарамык чурттап чораан араттарның ажы-төлүн школага бөлүп, өөредир дээш аъттыг, чадаг азлдар кезип, чоң арасынга тайылбырны чорудуп, хөй-ниити ажылын Василий Опаевичиниң үени чөп ажыглап четтигип турганын ам кээп бо-ла сактып кээр мен.

Шак-ла ынчан, 1949 чылдың сентябрьда, школага өөредилге эгелеп турда, Ак-Туруг сумузунуң араттары база чыглып, ол черге баштайгы Ленин аттыг колхозту организастап тургускаңнар. Ынчангаш ол чылдар мээң амыдыралымга кажан-даа уттундурбас болуп артып калган. В. О. Өлчейниң күш-ажылчы амыдыралы шак-ла моон, Ак-Туруг суурнуң школазындан эгелээн болгаш, маңаа 35 чыл иштинде башкының карын болгаш берге хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүседип, чоң мурнунга бараан болуп келген.

Ол үеде школага өөренип киргеш, ол-ла школаны дооскаш, тускай мергежилди чедип алгаш, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында ажылдап чоруур өөрүм-биле кады башкывыстың чоокта чаа РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы деп хүндүлүг атка төлептиг болганынга өөрүп, анаа изиг байырны чедиргилээн бис.

1949 чылдың күзүнүнде колхоз тургустунганының даразында чылда-ла суурга бажың-балгат көвүдеп, боттары электростанциялыг болуп, Ильичиниң лампочкалары чайыннааны бээрге бистиң өөрүшкүвүстү чүү дээр! Кежээлерде интернатка солун номнарны өөреникчилер комитединиң даргазы Партизан Дамба-Хуурак (ам СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары), интернат чөвүлелиниң даргазы Николай Бегзи (ам Эрзинде кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги) олар бистерге бо-ла ыткыр кылдыр номчуп берип, янзы-бүрү оюннарны организастап турган чүве. Школавыс директору хостуг үезин үргүлчү бистиң аравыска эрттирер турган. Ол волейбол ойнаарынга, черниң узунун, бедиин халыырынга ынак болгаш бистерни база анаа өөредип турган. Дараазында бир чайгы дыштанылганың соонда чыглып келиривиске, башкывыс Василий Опаевич чурук тырттырарын өөренип алган болду. Удаваанда өөредилге, корум-чуруму эки кезек оолдарны бөлүп алгаш, чурук тырттырарынга өөредип эгеледи. Оларның арасынга Моңгуш Тапов (ам Өвүрде «Торгалыг» совхозтуң директору). Шалык Кара-оол (ам Улуг-Хем районнуң Арыг-Үзүү ортумак школазының директору) болгаш өске-даа хөй өөреникчилер улуг сонуургал-биле кирген. Удаваанда башкывыс бистерни чурук тырттырарының нарын аргаларынга өөредип кааш, бистерге «Смена» деп фотоаппаратты берип каан. Бистер ооң-биле бойдустуң чараш чурумалдарын, ажыл-ишчи кижилерни, эки өөредилгелиг өөрүвүстү дээш черле чүнү-даа тырттырып, школага, ооң соонда район делгелгелеринге-даа кириштивис.

Хоочун башкывыс Василий Опаевичиниң чылыг, чымчак сеткилиниң, бедик арга-дуржулгазының ачызында башкының дээди эртемин чедип алгаш, бистиң келир үевис — чаштарны өөредир болгаш кижизидер буянныг иште үр чылдарда ажылдап чоруур мээң өөрүм хөй. Оларның чамдызының аттары бо. Ак-Туруг ортумак школазында Седен Борбак, Екатерина Куулар, Майя Сундуй-оол, ол-ла суурда профтехучилищениң директору Сангаажап Седип, Улуг-Хемниң Хайыракан ортумак школазының директору Шивидек Кызыл-оол болгаш оон-даа өскелер бар. А ынчангы клазывыс даргазы турган Янтарь Дамбаа Күрүпениң Кызылда педагогика институдун дооскаш, Тываның элээн хөй школаларынга башкылап, директорлап болгаш кодээ Совет күүскомун даргалап ажылдап келгениниң соонда, ам «ҮТКА 25 чылы» совхозта партком секретарынга ажылдап турар. Январь Дамба-Хуурак, Январь Дамчаа, Суван Самбын-оол суглар база-ла башкының буянныг херээн шилип алган, ам 20 ажыг чылдарда доктаамал башкылап чоруурлар.

Ынак башкывыс Василий Опаевич Өлчейге бистер, ооң баштайгы өөреникчилери, өөрүп четтиргенивисти кезээде илередип, дараазында одуругларны бараалгадыксаар бис:

Чеже чашты чуртталгаже
Чедип сурган киирди
ыйнаан,
Чеже кижи сеткилинде
«Четтирдим» деп чору
ыйнаан.

М. ДАНЗЫН.

ХОЙЖУЛАРГА

Эмнелгениң комсомолчуларындан болгаш аныяктарындан тургустунган «Медик» агиткультбригадазы малчыннарга бо-ла баар. Чоокта чаа «Тээли» совхозтуң Эдер-Куйнуң хойжу бригадазынга концерттиг, лекциялыг аалдап чораан.

Бот-тывынгыр уран чүүл бөлүү солун концертин көргүспүшаан, санбюллетеньни үндүрүп берген. Бо үнүүшкүнүн Тээли эмнелгезинде комсомолчу Марита Ондар эки организастаан. Малчыннар концертти сонуургап көрген соонда, хойжу бригаданың бригадири Чечек Куулар хойжуларның ажылы-биле таныштырган.

Кадарчыларның чурттап орары арыг-силиг. Бир өгге кызыл-булуңну база дерип берген. Стендилерни кылган. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлүүнүң артистери удавас Кара-Хөлдүң хойжуларынче аъттаныптарлар.

О. ДЕЛГЕР.

Бай-Тайга район.

телевидение

МАРТ 11-ДЕ
МОСКВАДАН
БИРГИ ПРОГРАММА

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40— Эртенги гимнастика. 8.55— «Горнистер, кыйгыга харыыланар!». Таллинден дамчыдылга. 9.25—Ч. Диккенс — «Эдвин Друдтуң чажыды». Хөй сериалыг телешпии. 2-ги сериязы. 10.55— Будүрүлге гимнастиказы. 11.25 —Медээлер. 11.30—14.15—Чапсар. 14.15—Медээлер. 14.35— «Беш чыл—кижи бүрүзүнүң хереэ». Документалдыг фильмнер программазы. 15.00— «Аныяктарга хөгжүм программазы». Эвилелдер бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. 17.10— ССРЭ-ниң Улустарының кышкы V спартакиадазында. Красноярскиден дамчыдылга. 18.00—Миллионнарның ленинчи университеди. «Эртем-техниктиг демшилге болгаш күш-ажылдың чаа утказы».

КЫЗЫЛДАН

18.30— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.30— Фигурлуг чуңгулаашкынга делегей чемпионады. Эжеш чуңгулаашкын. Хостуг программа. Даниядан дамчыдылга. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35— «Чүү? Кала? Кажан?». Телевикторина. 22.50— Бөгүн делегейде. 23.05—23.35—«Вильнюс квартеди» деп фильм-концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Испан дыл. 12.30— Ниити биология. 10 класс. Дириг амытаннар селекциязы. 13.00 — ПТУ сургуулдарынга. Төөгү. Декабрьның чепсектиг тура халыышкыны. 13.30— Зоология. 7 класс. Куш ажылы. 13.55 — «Таныышкын». Урап-чечен фильм. 15.30—Медээлер. 15.40—17.45— Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.45—Документалдыг фильм. 18.15— «КАН экраны». 18.30— Телемедээлер. 18.45 —«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». 19.10 — Телемедээлер. 19.20 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.30 — Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Харжыгаш-алышкылар». (ЧССР). 19.45—«Черде, дээрде база сугда.. Автомодель спортунуң дугайында. 20.30— Якут АССР-ниң уран чүүл коллективтериниң концерти. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35—Ч. Диккенс — «Эдвин Друдтуң чажыды». Хөй сериалыг телешпии. 3-кү сериязы.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

агаар

Бөгүн республикага көжер булуттаар, чамдык черлерге хар чаар, хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 10—15 градус соор.

Кызылга көжер булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы дүне 21—23, хүндүс 3—7 градус соор.

Кызылдың одаар чүүл конторазы республиканың бүдүрүлгелеринге болгаш чурттакчы чонга токпак ыяшты садып, контораның бодунуң транспорту-биле чедирип берип турар. Контораның адрези: **Кызыл хоорай, Оюн Күрседи кудумчузу, бажың, 4; телефону — 2-23-37.**

Кино

МАРТ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Абба» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ПИОНЕР»: «Руслан болгаш Людмила» (2 сериялыг) 9.30, «Дээрде дүнеки албыстар» 12.20, 17.00, 18.40, 20.30 (узаткан). «Солун чүүлдер делегейинде» деп киноклуб 15.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Механик Гавриловтуң ынак херээжен кижизи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дарганың оглу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Валентина» 18.30, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези:
667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистеринин 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 89

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00687